

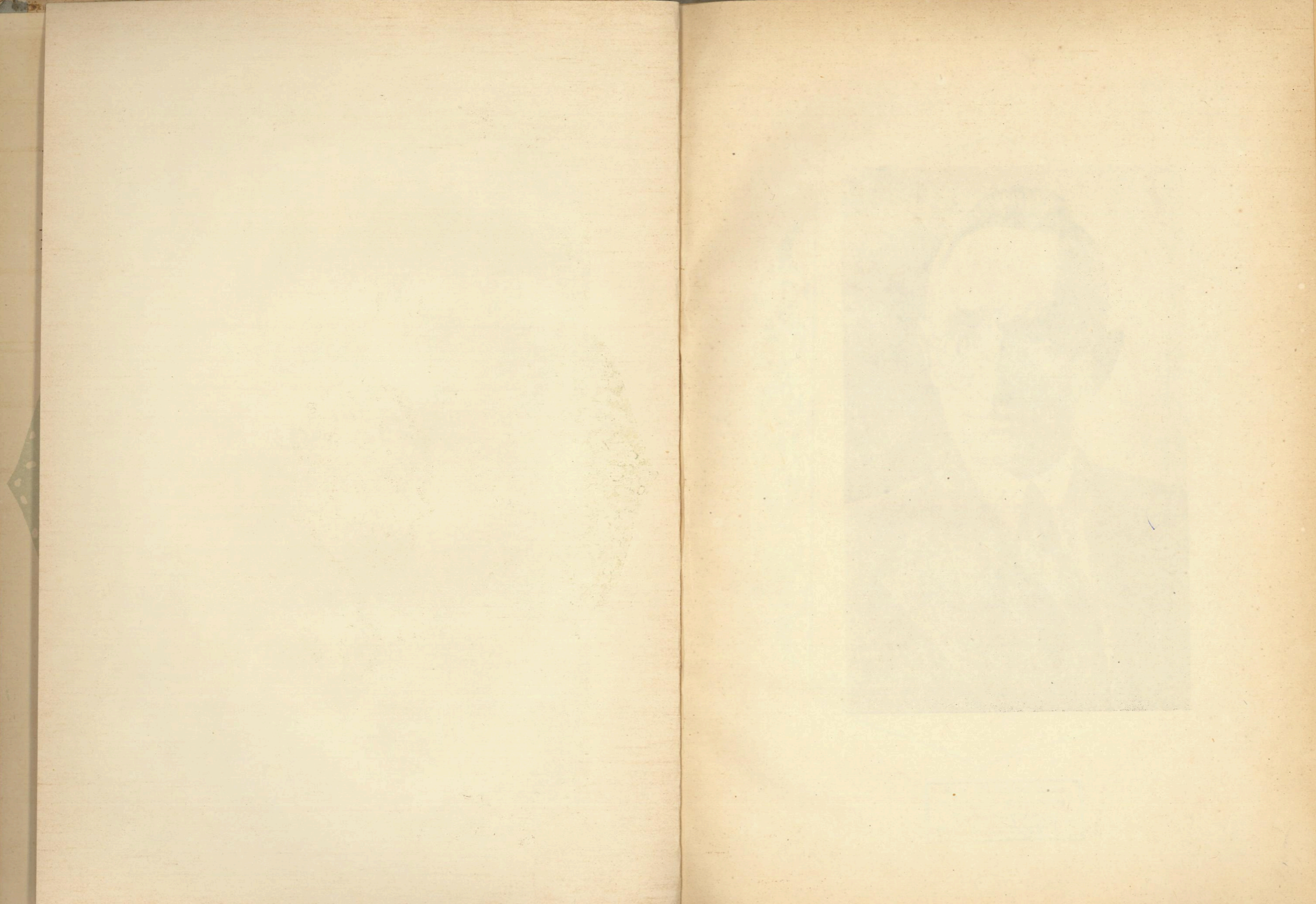
АБДУЛЛА ШАИГ

ҶеҶмеҶлағ

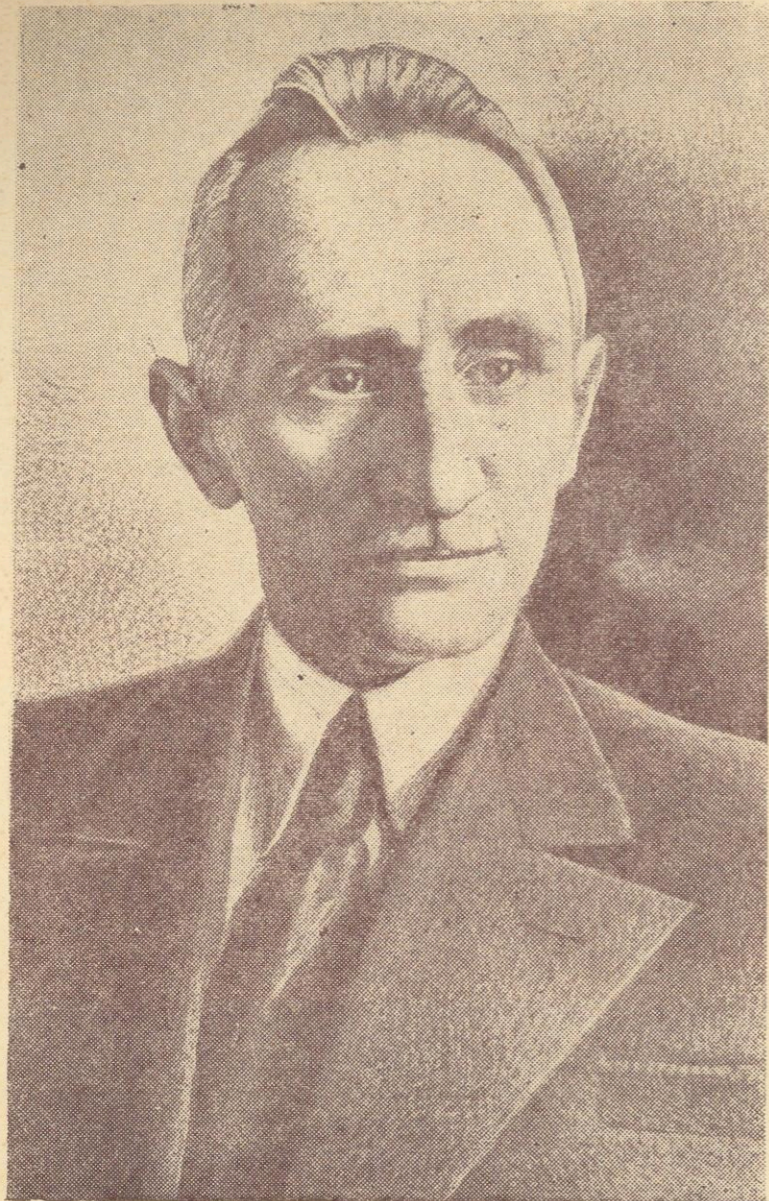

УШАГКӘНЧНӘШР
Баки-1946

88)

84(5A7e), 5
Ш 16

894.362-93
Ш 16 g.

АБДУЛЛА ШАИГ

Төрөлүгү

Ф. Көчәри adına
Azərbaycan Dövlət Uşaq
KİTAPXANASI
INV. № 58854

УШАГКӨНЧӨШР
Баки — 1946

М. Ф. АХУНДОВ adına
Azərbaycan Respublikası
Ümumi Kitabxanası
INV. № 30835

2573

2015 год

Бәдии тәртибаты рәссам *Г. Халыговундур*

Редактору М. Ариф. Техредактору Р. Гүсейнов. Чапа имзаланмыш 10/VII-46. Чап листи 9¹/₂. Бир чап листиндә кетмиш мэтбәә һуруфаты 58464. Нәшрийят листи 6¹/₂. Нәшрийят № 42. ФГ11658. Сифариш 2468. Тираж 15000. Гиймәти 10 манат. Чилди 1 ман. 50 гәп.

Азәрбайчан ССР НС янында Полиграфия вә Нәшрийят ишләри идарәси. Азполиграфтрестин „Гызыл Шәрг“ мэтбәәси, Баки, һәзи Асламов күч., № 80.

МҮГӘДДИМӘ

Ким „Тыг-тыг ханым“, „Яхшы арха“, „Түлкү һәччә кедир“ нағылларыны охуюбса, о, Абдулла Шаиги танийыр. Бу нағыллары охумаян вә я эшитмәйән һеч бир савадлы адам йохдур, демәк Абдулла Шаиги дә танымаян йохдур. Ону биз һамымыз ушаглыгдан танийырыг, чүнкү о ушаглар үчүн, мәктәблиләр үчүн һамыдан чох язмыш, ушаглары һамыдан чох дүшүнмүшдүр.

Абдулла Шаиг бир мүүллим кими, бир әдиб-шаир кими ушаглара вә кәнчләрә садиг галмышдыр. Гырх ил бундан әввәл олдугу кими, о бу күн дә әсас әтибарилә кәнчләр үчүн языр, кәнч нәслин тәрбийәси илә мәшғул олур.

Абдулла Шаигин бөйүкләр үчүн яздыгы әсәрләрдә дә тәрбийәви, педагожи бир мәнә вә руһ вардыр. Оун ярадычылыгынын мәнәсы да бундадыр. О, охучуларда вә я тамашачыларда йүксәк һиссләр оятмаға чалышыр, яхшы вәтәндаш, сәдагәтли йолдаш, чалышган вә гәһрәман бир әр олмаға чағырыр. Оун әсас гәһрәманлары садә, вәфалы, мәрһәмәтли, гочаг адамлардыр; онларын гәлби саф, әхлагы тәмиздир, онлар һамуслу вә гәһрәмандырлар. Ушаглар вә кәнчләр бу гәһрәманлары сеvir, онлар кими икид вә мәрданә олмаға чалышырлар.

Әввәлдән Абдулла Шаигдә романтика вардыр, оун романтикасы халг әдәбийятымыздакы, нағылларымыздакы романтика яхындыр. О нәдән язырса язсын, охучуда бәдбинлик дейил, бир сайыглыг, бир үмид вә никбинлик оядыр. Ахмаг тоюг вә хорузлары хаинчәсинә алдадан түлкү өз чиркин һәрәкәти илә биздә бир нифрәт вә гәзәб ояндырыр, ловга довзан гурдунун рүсвайлыглыга өлмәсинә вә һийләкәр түлкүнү алдадан гарғанын яхшылығына вә фәрасәтинә севинирик. Ахмаглыг вә чәһаләт һийләкәрләрин вә хаинләрин яшамасына имкан ярадыр, айыг олмаг, ағыллы олмаг, фәрасәтли олмаг ләзимдыр ки, һийлә бир иш кәрә билмәсин.

Абдулла Шаиг һәмишә бизи йүксәк мәнәви бир аләмә чағырмыш вә бу аләмин гүдрәтинә вә гәләбәсинә бизи инандырмышдыр. Кәләчәйә үмид вә иман руһу дашыян бу романтика ингилаби бир маһийәт дашыйыр. Бу романтика Абдулла Шаигин бүкүнү әсәрләриндә даһа гүдрәтли, даһа һаким бир һал алмышдыр, чүнкү о бүкүнү галиб социализмин һәгигәтиндән илһам алыр, инсанын ән бөйүк хәялларыны бүкүнү бөйүк һәгигәтлә бирләшдирир.

Абдулла Шаигин „Гочполад“ поэмасында эйни ингилаби романтиканын изләрини көрүрүк; буну ялныз поэманын тарихи-эпосанэви бир үслубда гурулмасында дейил, орадакы эсас руһда, бөйүк гәһрәманлыг вә вәтәнпәрвәрлик руһунда көрүрүк.

Гочаг Аслан Гәзәнфәр ханын зүлмүнә дөзә билмәйиб онунла мүбаризә апарыр, она чох тәләфат верир, лакин бир күн хәянәтлә өлдүрүлүр. Асланын гызы Чимназ бөйүйүб оғлан палтары кейир вә атасынын гатилини ахтармаға башлайыр. О бири тәрәфдән Гочполад адлы кәнч бир чобан Гәзәнфәр ханын зүлмүнә чаваб олараг онун гоюнларыны йохсул кәндлиләрә пайлайыб Боранлы даға чәкилир вә ханын гошунлары илә вурушур. Ону мәглүб эдә билмирләр. Дағда Гочполад Чимназа раст кәлир, һәр икиси эл-элә верәрәк Асланын гатилини тапыр вә ондан интигам алыр вә халгы азад эдирләр.

Бу поэма халг азадлыгындан, халг гүввәтиндән данышыр, азадлыг шуары нәслдән нәслә кечир, о мәһв олмур, кетдикчә артыр, халгын мөһтәшәм бир гүввәтинә чеврилир вә нәтичәдә галиб кәлир. Бу поэмада мәнәт, икидлик вә гәһрәманлыг тәрәннүм эдилир; халг бирлийи, халг сөзү вә сазы тәрәннүм эдилир. Бурада Аслан кими мүбариз гәһрәманлардан, Күляз кими вәфалы гадынлардан, Чимназ кими сәдагәтли вә икид гызлардан, Тохтамыш кими һикмәтли гочалардан, эл ашыгларындан, Гочполад кими азадлыг уғрунда фәдакарчасына мүбаризә апаран кәнчләрдән нағыл эдилир. Бу адамлары кәнч нәсл сефир, чүнкү бүкүнүн кәнчлийи гәһрәманлыг вә фәдакарлыгла элдә эдилмиш азад бир дүнянын кәнчлийидир, бу кәнчлик ән гәһрәман, азадлыг севән, вәтәнпәрвәр бир кәнчликдир.

М. Ариф

I

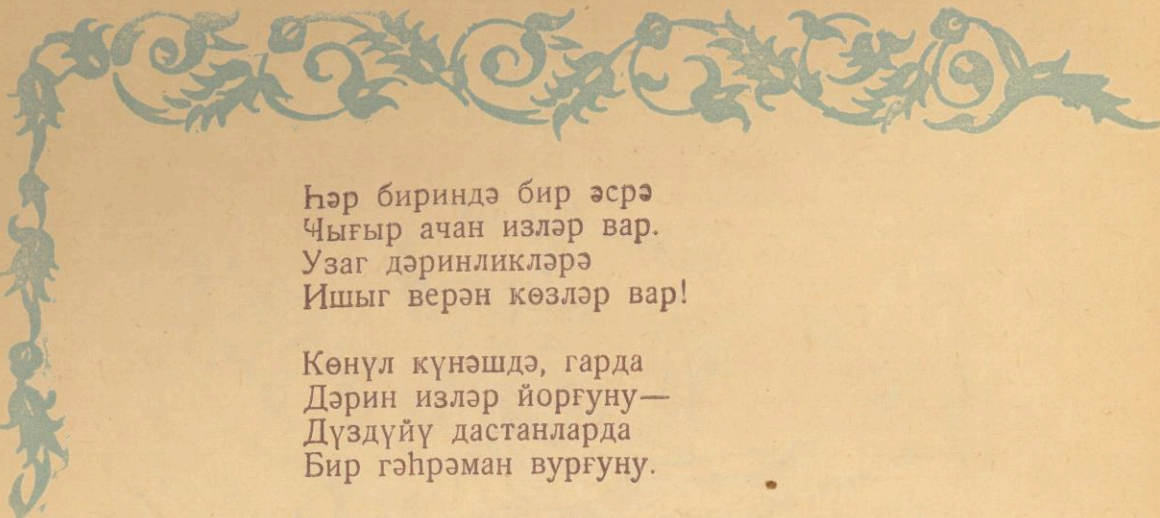
Енә көнлүмүн гушу
Дөнмүш овчу тәрлана,
Дуймаз эниш-йохушу,
Ганад чалыр һәр яна,
Һаваланыр, йол-әнкин,
Минмиш илһам атына.
Сәнәт фәзаларынын
Атылмыш үст гатына.

Ағзында мин бир дастан
Бүлбүл кими шагырдар.
Шаир гәлби бир үмман—
Ач, онда көр нәләр вар!

Шаир гәлби бир дәниз
Ичин-ичин чалханыр.
Фәза кими саһилсиз—
Онда мәш'әлләр яныр.

Көнүл вурғундур чохдан,
Һейва онда, нар онда
Ағзында мин бир дастан—
Оху, нәләр вар онда!

Һәр дастан бир хатирә—
Һәм тарихи бир көрүш—
Яхына, кечмишләрә
Заман-заман көмүлмүш.

Һәр бириндә бир әсрә
Чыгыр ачан изләр вар.
Узаг дәринликләрә
Ишыг верән көзләр вар!

Көнүл күнәшдә, гарда
Дәрин изләр йорғуну—
Дүздүйү дастанларда
Бир гәһрәман вурғуну.

Һәр күн ахшам йыханыр
Ал шәфәгләр көлүндә,
Сәһәр тездән ояныр
Шеир, сәнәт чөлүндә.

Көһнә һәят бағындан
Бир нар үзмәк истәйир.
Инчи кими бир дастан
Сапа дүзмәк истәйир.

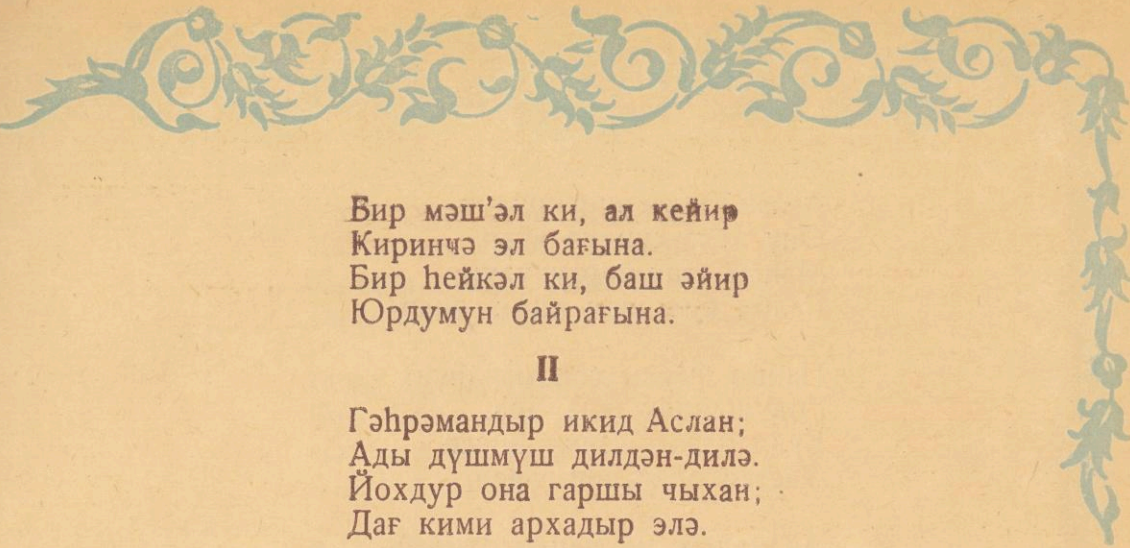
Чал, һавалан сантурум,
Чал ки, телләр ойнасын!
Долсун дәрә, учурум.
Дон үрәкләр гайнасын!

Чал, һәр мизраб ел кими
Тохундугча телләрә,
Ашыб-дашан сел кими
Һейрәт версин элләрә!

Эй гәлбимин сантуру
Сәни чалан һансы эл?
Эй ше'рин оркестору,
Курла, кетдикчә йүксәл!

Бүрүнсүн һәр шух лөвһән
Инчә, рәнкин түлләрә.
Ахдыгча чошғун нәғмән
Һейрәт версин селләрә.

Бу одлу нәғмәләрдән
Парлаг сөнмәз бир мәш'әл.
Бу рәнкин лөвһәләрдән
Гур әбәди бир һейкәл.

Бир мәш'әл ки, ал кейир
Киричә эл бағына.
Бир һейкәл ки, баш әйир
Юрдумун байрағына.

II

Гәһрәмандыр икид Аслан;
Ады дүшмүш дилдән-дилә.
Йохдур она гаршы чыхан;
Даг кими архадыр элә.

Икидликдә чыхармыш ад,
Ағызларда олмуш дастан.
Чаны дәмир, гәлби полад—
Пәнчәсиндә титрәр гаплан.

Ону бүтүн өлкә севәр.
Элин чарпан үрәйдир.
Көлкәсиндән аслан һүркәр,
Учуг эвләр дирәйдир.

Өлкәдә һәр кәлин, һәр гыз
Маһныларда анар ону,
Һәм енилмәз, һәм амансыз,
Улу гүввәт санар ону.

Гаршысында гопса туфан
Үрәйнә кирмәз горху,
Гуршандымы гылынч-галхан,
Даша дәйәр дүшмән оху.

Мининчә өз гыр атына
Мейдан ачар әсән елә,
Дөнәр тәрлан ганадына,
Дөнәр чошғун ахан селә...

Атына ад вермиш Аяз,
Бир гардашдыр гоч Аслана.
Нәдир эниш-йохуш, дуймаз
Дүзәнликдир һәр ер она!

Һәят йолдашыдыр Күляз,
Дағларда бәсләнмиш бу күл,
Дөрд-беш илдир, дөнәркән яз
Гоч Аслана вермиш көнүл.

Аслан Күляз вурғунудур,
Ону кечэ-күндүз анар.
Мәһәббәтин йорғунудур;
Гәлби бир шам кими янар.

Пайыз фәсли той мәчлиси
Говушдурду яры яра.
Бунлардакы севки һисси
Дастан олду ашыглара.

Ай кечди, ил кечди бундан,
Икичанлы олду Күляз.
Бир күн чичәк ачды фәдан,
Бир гыз доғду, ады Чимназ.

Гумрал көзлү, күл янаглы,
Гара булут сачлы бу гыз,
Шәфәг үзлү ай бухаглы
Ғалә сачан бу саф улдуз.

Эшгин, һүснүн будағында
Ени ачмыш чичәк иди.
Ики икид очағында
Ән севимли диләк иди.

Бу шән элә, аиләйә
Хаин чыхды азғын дөвран.
Чохдан бәри бу өлкәйә
Көз тикмишди Гәзәнфәр хан.

Басғын этди бирдән-бирә
Сохулду эл торпагына.
Гыргын салды о элләрә,
Алды гузғун чайнагына.

Эл дүшмәнә гаршы дурду
Ат ойнатды икид Аслан.
Мейдан ачды, гылынч вурду,
Ирмаг кими чағлады ган.

Учалдыгча кин шө'ләси
Сөйкәнди чәмдәк чәмдәйә.
Гылынч, топпуз, нә'рә сәси
Дәһшәт верди ерә, көйә.

Узун сүрдү ганлы саваш,
Халгы ағыр күнләр алды.
Күчдән дүшдү яваш-яваш,
Дүшмән артыг мәскән салды.

Өлкә батды гәмә, яса,
Бир бәдбинлик алды эли.
Ғәр тәрәфи баса-баса
Ахды фәлакәтләр сели.

Аслан салды дағда мәскән.
Дәстәсилә яшар орда.
Элә зиян версә дүшмән
Ганатланыб учар юрда.

Голу күчлү, гылынч нәскин
Залымлары бичәр кедәр.
Үрәйиндә интигам, кин,
Сәрин судан ичәр кедәр.

Эл күчүнә күвәнәрәк,
Хәбәр көндәрмишди Аслан:
Бу өлкәдә кеч-тез, кәрәк
Йоха чыхсын Гәзәнфәр хан!

Залым дүшмән батмыш яса,
Үрәйинә чөкмүш горху.
Ган ичир һей каса-каса,
Көзләринә кирмир юху.

Гәзәнфәр хан бир тәрәфдән
Күндә белә фәрман верир:
Кәрәк Аслан өлсүн, һөкмән!
Найибләрим көрсүн тәдбир!

Күнәш йорғун пәри кими чәкилдикчә гәрбә сары,
Ал шәфәгләр көй үзүндә дәниз кими далғаланыр,
Чөкүр ахшам гәриблийи, көйүн элван булутлары
Мин бир рәнкә боянараг, үфүгләрдә сөнүр-яныр.
Гурд-гуш кирир ювасына, сәссизлийә далыр һәр ян.
Чәкилдикчә сон шәфәгләр тәпәләри алыр думан.

Дағ башындан ай учалыр, һаким олур көйләр ерә:
Көйүн үзү парылдайыр, шәһ дүшмүш бир күлшән
кими...

Көз гырпан о улдузлара боюн бүкүр: чөл, дағ, дэрэ.
Ярпагларын арасындан меһтаб кечэр үркән кими
Санкы ая тә'нә вуран күмүш эндамлы бир пәри,
Ағ чийиндә гара сачлар чылпаг кәзир о чөлләри...

Бир гаянын этәйиндә дирсәкләнмиш икид Аслан,
Ов гачырмыш тәрлан кими көзү галмыш үфүгләрдә:
Узагларда бир сәс мэләр, әкс этдирәр ону һәр ян.
Икид Аслан: Кимдир, - деди, - тәбиәти салмыш дәрдә!
Улдузлар көз гырпды она, һәсрәт илә бахды көйә.
Инләди:— Аһ, нә дадлыдыр севдалы ахшамлар,— дейә

Аслан гәлби чырпынараг, көзләринә чөкдү думан,
Гаршысында көзәл Күляз чанланды бир пәри кими!
Ериндән дағ кими гопду, -Көрмәмишәм, -деди, -чохдан!
Гачды яшыл бир ямача, бағырды сәрсәри кими:
— Урәймә Чимназ дүшдү, етир мәни она Аяз!
Тәрлан атым тез ганад ач, көзү йолда галмыш Күляз.

Ятмамышдыр һәлә Күляз, көзләринә юху кирмәз;
Пәнчәрәйә дирсәкләнмиш, бахыр улдузлара, ая.
— Асланларын даш гәлбинә,— дейир,— севда оху
кирмәз!

Бахыр яхын дәрәләрдән һезин-һезин ахан чая.
Дүшүндүкчә мәрд Асланы үрәйиндән нәләр кечәр!
Горхунч хәял, ачы дуйғу күл бағрыны дәләр кечәр!

Өз дәрдини ая сөйләр, ахан улдузлара сөйләр.
Һәр шей она дилсиз кими бахыр, ону алыр кәдәр.
Дәрәләрдә чичәкләрә, яшыл ярпызлара сөйләр,
Яра алмыш чейран кими Күляз һезин-һезин инләр.
Дейәр:— Аман, үрәйими эритди шам кими севда.
Овчум чәкилмиш дағлара, мәни салмыш янар ода!

Асланындан узагларда яғылардан кизлин яшар,
Чох араммыш хаин дүшмән, чатмамышдыр она эли.
Фикир, хәял шәһпәриндә чөлләр кечәр, дағлар ашар;
Дәрдинә тапмаз бир чара, она ялныз бир тәсәлли
Олмуш думанлы өмрүнүн шән гөнчәси, гызы Чимназ.
Саф эшгинин гохусуну бундан алыр чейран Күляз.

Бирдән-бирә бир сәс дуйду, инанмады гулағына,
Үркәк чейран кими дурду, диггәтлә динләди сәси.

Гәлбиндәки севда оду ахды о күл янағына.
Айын юмшаг ишығында көрдү бир атлы көлкәси.
Асланыны кәтирмишәм,— дейә кишнәр нәчиб Аяз.
Көнүл гушу ганадланды, о тәрәфә дөндү Күляз.

Сач дағыныг, аяг ялын „Аслан!“— дейә гачды чөлә,
Севинчиндән, һәясындан бирдән-бирә о ағлады.
Ат үстүндән икид Аслан бахды она күлә-күлә:
— Вәфалы дост!— дейә Күляз әввәл аты гучағлады,
Өпдү ону үз-көзүндән янагдан яш аха-аха.
Шашгын-шашгын, дилсиз кими галды она баха-баха.

Аяз яхында отлайыр, Күляз илә икид Аслан
Кичик чешмә кәнарында отурмуш бир даш үстүнә.
Әли әлиндә Асланын күләр, инләр һүркәк чейран,
Инчә шәһли ярпаглардан төкүлүрдү яш үстүнә.
Үрәйиндә далғаланан кәдәрини яна-яна,
Көйрәлмиш бир ушаг кими, бир-бир ачыр мәрд Аслана...

Дейир:— Аслан, гоймады чан мәнә бу айрылыг дәрди,
Кечә-күндүз овчу кими йоллардадыр көзүм мәним.
Дүшүнмәкдән саралмышам, дәрд үстүмә ганад кәрди...
Элә арха бир икидсән, буна йох бир сөзүм мәним;
Үрәймдә яғ галмады, сәнсиз күнүм кечир гара,
Я кәл өлдүр, гуртар мәни, я мәни дә ал дағлара.

Горхма сәнә йүк олмарам, Горхмаз—атам, Үлкәр—анам,
Үрәймдә киним чошур, эл гызыям, мәрдем мән дә.
Сән адлы бир пәһливансан, мән дә икид бир асланам.
Гой бир дүшмәнлә чарпышаг, көр нә һүнәр вардыр
мәндә,
Мәни, гызым Чимназымы көтүр, апар сән өзүнлә;
Аналар нә гызлар доғмуш,— буну сән көр өз көзүнлә!

Ачы-ачы күлдү Аслан, сонра деди:— Көзәл Күляз,
Фикрини мән анлайырам, анчаг вәфасыздыр дүня.
Дәниз кими чош, далғалан, көл кими кәл олма даяз:
Залым дүшмән салыр чандан бу халгымы соя-соя,
Элдән доған гәһрәманам, вармы мәним башга чарам?
Сөйлә Күляз, нәйә кәрәк яс ичиндә бу той-байрам?

Гызы исмәт тәри басды, тикилди көксүнә башы,
„Олма даяз“ фикри ону дүшүндүрдү дәрин-дәрин.

Она ялныз чаваб верди көзләриндән ахан яшы.
Яваш-яваш дан ағарыр чешмә ахыр сәрин-сәрин,
Аслан дәриндән инләди, үрәйиндә ачы, сызы:
Һәр кечәнин күндүзү вар, дүшүнмә эй дан улдузу!

Һүрүшүр кәнд көпәкләри, сайыг хоруз верирди бан,
Сөнүрдү сайрышан улдуз, ай доланырды батмаға.
Отурдуғу даш үстүндән бир дағ кими гопду Аслан,
Көрүшдүләр, айрылдылар думан чәкилирди даға.
Енә дөнүб дан елинә ганадланыр, учур Аяз,
Архасындан көзү яшлы һәсрәт илә бахыр Күляз.

Енә учур тәрлан кими, тоз гопарыр шеһли йолдан.
Шишмиш бурун дәликләри көрүк кими думан сачыр.
Санкы ону овчу говур, Аяз олмуш үркәк чейран,
Дәрәләрдә, тәпәләрдә тәрлан кими ганад ачыр.
Яваш-яваш сөкүр шәфәг, үфүгләри элван бәзәр...
Санкы элиндә бир фырча һәр күлдә бир рәссам кәзәр.

Узандыгча йол узаныр, һәр тәрәфи галын орман—
Ат кишнәди, Аслан дуйду, гылынча эл атар-атмаз,
Ики яндан бирдән-бирә басгын этди хаин дүшман.
Бир овчуя дөндү Аслан, бир тәрлана дөндү Аяз,
Аяглары үзәнкидә, гүввәт вериб Аслан гола,
Шимшәк кими гылынчыны эндирирди саға-сола.

Аяз да диш-дырнағилә дүшмәнләри эзир, кечир,
Гылынч—галхан шаггылтысы, горху салыр үрәкләрә.
Экс этдирир буну дағлар, дәрәләри кәзир—кечир.
Шығыдыгча икид Аслан, чәкдикчә һәр кинли нә'рә,
Гаршысындан дүшмән гачыр, бели бүкүлмүш яй кими,
Сөйкәнмиш чәмдәй чәмдәй, ган чағлайыр бир чай кими.

Асландакы о гүввәтә боюн әйди хаин дүшман.
Гаршысындан түлкү кими гачыб долду орманлара.
Икид кениш нәфәс алды, гына кирди гылынч, галхан.
Кишнәйәрәк тәрлан Аяз чәмдәкләри яра-яра.
Дөрд аяға учур енә дәрәләрдә бир ел кими,
Эниш-йохуш тәпәләрдә дағдан ахан бир сел кими.

Бу ачыглы һадисәдән хәбәр тутду Гәзәнфәр хан,
Эшитди ки, найибләрин оху енә дәймиш даша,
Чейнәди дил-додагыны, чошду, дашды ачыгындан,

Деди: мән бир фитнә гурдум, кәлмәди һеч бири баша...
Сағ галарса етим Аслан, кечәчәкдир күнүм гара.
Өлмәйибдир Гәзәнфәр хан, тапар бу дәрәдә бир чара!

Сулар чохдан гаралмышды, чәкилди гоч Аслан даға,
Өпдү атын үз-көзүндән, деди:—Сәнсэн икид тәрлан
Дүшмән ийи дуян атым, йордум сәни... чых отлаға,
Һәм отла, һәм кешикдә дур; гойма кәлә хаин дүшман.
Тумарлады Аязыны, үз-көзүнү өпдү енә:
Сонра ятыб динчәлмәкчин чәкилди бир кол дибинә.

Гап-гаранлыг бир кечәдир, һәр тәрәфи сармыш думан.
Ай-улдуз да булутлардан гара кеймиш, йох бир ишыг.
Бир тәпәнин этәйиндә ширин-ширин ятыр Аслан,
Сағда-солда гурдлар кәзир, көлкә кими гат-гарышыг...
Парылдайыр гылынч, топпуз... Бир чинайәт вар кизличә.
Хаин вичдан кими гарал, эй гаранлыг хаин кечә!

Чейран Аяз чох арады, Асландан тапмады бир из,
Ялныз тәпә этәйиндә лахта-лахта дурмушду ган...
Ийләйинчә чинайәти дуймуш кими, галды сәссиз.
Чох ахтарды, чох кишнәди, йоха чыхды икид Аслан.
Сөкмә шәфәг, доғма күнәш, сән дә матәм тут эй сәһәр!
Эй дан ели, тез ганадлан, элә кетсин гара хәбәр!

Сәһәр Күляз оянмышды, дүшүнүрдү ятағында...
Айрылыгдан кәдәрләнир, сыхылырды онун чаны.
Алышырды сөвда оду гәлбинин чан отағында...
Бир дә һачан кәләр?—дейә хатырлады гоч Асланы.
Ашағыда кәскин сәслә кишнәйинчә чейран Аяз,
Сычрады бир дәли кими, чөлә гачды көзәл Күляз.

Көрмәйинчә гоч Асланы, галды ата баха-баха,
Үрәйиндән кечди нәләр!.. Бирдән бағырды:—Ах аман!..
Гучаглады чейран аты, көзүндән яш аха-аха,
Деди: Аяз, тез ол сөйлә һаны вәфалы гәһрәман!
Көзләриндән яш төкәрәк, ери эшиди чейран Аяз,
Дуйду ганлы фачиәни үзүгуйлу дүшдү Күляз...

Чобанды Гәзәнфәр хана Гочполад,
Яз ағзы долмушду он сәккиз яша,
Ямачлар башында ачарды ганад,

Тэрлан тэк гонарды нэр күн бир гаша,
Союгда боранда күдэрди сүрү...
Чох яман кечерди о кэнчлик өмрү.

Ахшамлар дағлары алынча думан,
Бир тәпә башында, янында көпәк,
Хан, найиб элиндән чәкәрәк аман,
Яныглы-яныглы чалырды түтәк...
Кечәләр этрафа чөкүнчә сүкут,
Ястыгы гаяйды, йорғаны булут.

Нәсрәтди аная, обая, элә,
Гәлбини ялгызлыг сыхырды нэр ан.
Бахдыгча ямача, битән нэр күлә,
Гәлбини алырды ачы бир думан.
Көксүндә чарпарды полад үрәйи,
Көзүндә парларды уча диләйи.

Элинин дәрдрәри дүшдүкчә яда,
Гочполад гайытмаг истәрди кәндә,
Хан горху кәләрәк икид Полада,
Ону бу дағларда салмышды бәндә,
Һаггы да верилмир, сыхылыр чаны.
Гәлбиндә гайнайыр интигам ганы.

Деди:—О хан исә, мән дә Поладам!
Пайларам сүрүнү бу йохсул элә...
Она баш әймәди Гочоғлу атам.
Дағ кими көксүнү кәрди нэр селә;
Инди гой хан кәлсин бу дағ-дашыма,
—„Сүрүмү вер!“—дейә, чыхсын гаршыма.

Бахмасын икидләр доғуран элә
Коллара сығынан бир довшан кими,
Верәрик варыны, йохуну елә,
Көксүнү дәләрик бир аслан кими,
Көрмәмиш о нәлә элин күчүнү,
Тәк-тәк гәһрәманлар алмыш өчүнү!

О күндән сүрүнү пайлады Полад
Гаршыя чыхана бир гоюн верди,
Йохсулун гәлбиндә көйәрди мурад,
Хана ган гусдуран бир оюн верди,
Сонра да ағая көндәрди хәбәр:
—Дағда пай-пуш олду бүтүн сүрүләр.

Бу хәбәр чатынча хана инләди,
Он икид көндәрди тутсунлар ону.
Дил-додаг чейнәйә-чейнәйә деди:
Хаинин бағлайын ики голуну,
Атын едәйиндә кәтирин бура!
Кәрәк эл ичиндә чәкилсин дара!

Полады тутмаға кедән икидләр
Ат сүрүб, чатдылар Алача даға..
Гочоғлу бу ишдән тутунча хәбәр,
Эл атды дәмирли топпуз-чомаға.
Деди:—Мән пайладым сүрүнү элә,
Сизи дә бу дағда верәрәм селә.

Кәләнләр деди:—Әй Гочоғлу, азма!
Хан сәни истәйир, боюн әй әмрә!
Өзүнә элинлә бир гуо газма!
О хандыр, сән чобан—дүшүн бир кәрә...
Тәрс олма, әмриндән гачырма боюн.
Кәл Полад, бизимлә ойнама оюн!

Гочполад кин илә күлдү онлара,
Деди:—бу дағларын солтаны мәнәм!
О ханы саларам дөйүшдә дара,
Бу кениш чөлләрдин асланы мәнәм!
Сиз кедин, хан кәлсин, бу дағ-дашыма,
—„Сүрүмү вер!“—дейә чыхсын гаршыма.

Кәләнләр деди:—Әй сүдәмәр солтан!
Илдырым өнүндә күвәнмә даға!..
Дүшмәнләр һүчума кечди дөрд яндан.
Гочоғлу эл атды топпуз-чомаға.
Деди:—Гой, илдырым күчүмү көрсүн,
Сүдәмәр ушағам, өчүмү¹ көрсүн!..

Һүнәрлә атылды кирди мейдана,
Эндирди топпузу...партлады башлар.
Дүшмәни гоймады кәлсин яхына,
Ал гана боянды торпаглар, дашлар...
Леш кими сәрилди ерә кәләнләр,
Чаныны гуртарды тәк бирчә нәфәр.

О горхаг, үрәйи дишиндә гачды,
—Гочоғлу икидмиш,—дейә инләди.

¹ Өч—интигам.

Йолларда гуш кими гол-ганад ачды,
Чатынча баш эйиб хана сөйлэди:
—Кедэнлэр топпуздан сэрилди ерэ,
Мэн гачыб кэлмишэм сэнэ хэбэрэ.

Минди кин атына, хан верди эмир:
Кэндлэрдэн мин атлы кэлсин мейдана...
Ачыглы кэээрэк, төкүрдү тэдбир.
Дейирди гэлбиндэ од яна-яна:
Он сэккиз яшы вар... Бу көрпэ илан
Бөйүсэ олачаг икинчи Аслан!..

Гочполад билирди, бу кинин дону
Кет-кедэ башга бир шэклэ кирэчэк.
Ганлы бир дөйүшдүр бу ишин сонун...
Өлсэм дэ гаршыдан гачмайым кэрэк!
Горхсам бу савашдан, алчагам, алчаг!
Эвимиз көнлүмэ дүшмүшдүр анчаг!

Үч яздыр көрмәдим ана үзүнү,
Андыгча гэлбимин ичи сызылдар.
Билірәм, йоллара тикмиш көзүнү
Кечэ дэ, күндүз дэ чэкир интизар...
Көрүшүб һалаллыг аларам ондан,
Дөнэрәм, енидэн ачарам мейдан.

Иолда бир гочайла кэлди үз-үзэ,
Полады көрүнчэ шэфгәтлә бахды,
Деди:—Бу фил көвдән кәлмәсин көзә!
Көрүшүн гәлбимдә бир мәш'әл яхды.
Көрүнчэ таныдым, сәнсэн Гочполад!
Бир заман дилләрдә кэээчэк бу ад!

Билірәм, Гочоғлу, кичикдир яшын,
Бу яшда көстәрдин бөйүк бир һүнәр;
Тутсан бу сөзүмү, учалар башын.
Элиндән кәтирдим сәнэ бир хэбәр:
Хаинин гәлбини бу горху дәлир,
Мин атлы топлайыб үстүнә кәлир.

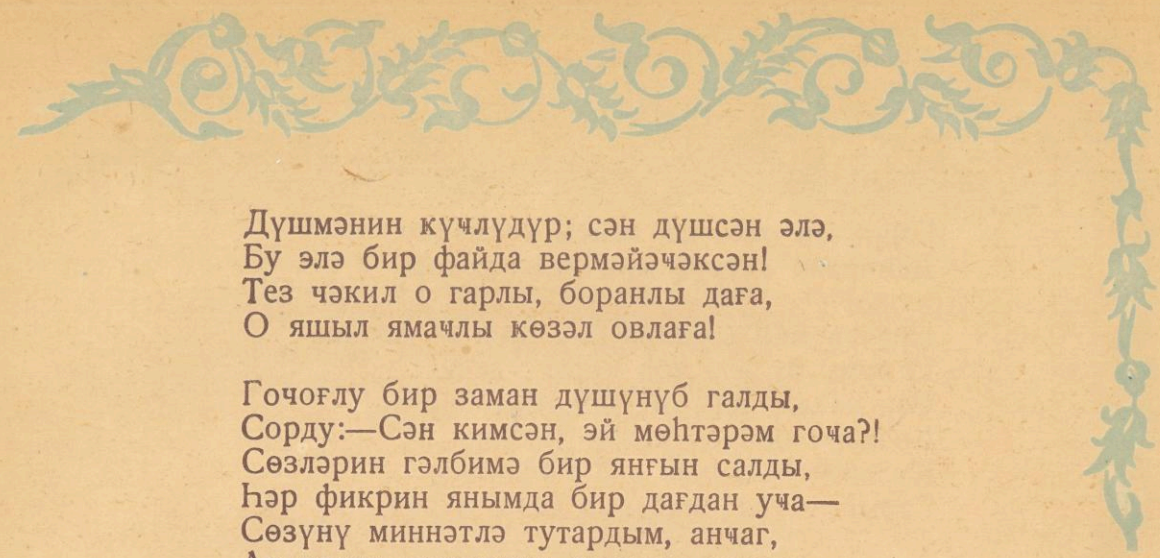
Бу дағдан кәл чәкил, чох кәнчсэн һәлә!
Кәмала долмадын, һәм дэ ки, тәксән,

2157

М. Ф. АХУНДОВ ядына
Азербайжан Республикасы
Үмуми Китабханасы
Инв. № _____

F. Kəçəri adina
Azərbaycan Dövlət Uşaq
KİTABXANASI
INV. № 58857

Дүшмәнин күчлүдүр; сән дүшсән элэ,
Бу элэ бир файда вермәйчәксән!
Тез чәкил о гарлы, боранлы даға,
О яшыл ямачлы көзэл овлаға!

Гочоғлу бир заман дүшүнүб галды,
Сорду:—Сән кимсән, эй мөһтәрәм гоча?!
Сөзләрин гәлбимә бир янғын салды,
Һәр фикрин янымда бир дағдан уча—
Сөзүнү миннәтлә тутардым, анчаг,
Ар кәлир дүшмәнин өнүндән гачмаг.

Деди:—Эл ашиги Тохтамыш мәнәм!
Белими бүкдү бу өлкәнин дәрди
Эл хәзинәсидир аловлу синәм!
Дәрд мәни гах кими күнәшә сәрди.
Оғлум йох, гызым йох, элдир мәнлийим,
Бу элэ бағлыдыр дәрдим, шәнлийим.

Оғлум, тут сөзүмү, тез чәкил бурдан
Эһтият өзү дә бир икидликдир!
Гочполад дүшүндү енә бир заман,
Деди:—Эй Тохтамыш, гачмаг ар кәлир,
Кедирәм анамла һалаллашмаға,
Орадан енә дә дөнәрәм даға.

Көзләрәм дүшмәни, бахарам ишә,
Чох ағыр кәлсә дә гачмаг Полада,
Тутарам сөзүнү, дүшмә тәшвишә,
Чохдан вар һөрмәтим бу гоча ада..
Көрүшүб гочадан айрылды Полад,
Йолларда гуш кими ачды гол-ганад.

Кечәйди, апрелин көйү думанлы,
Ишыглар сөнмүшдү, сәмадә, ердә.
Дағлар мүркүләйир, рө'ялар ганлы...
Этрафа гаранлыг чәкмишди пәрдә.
Дар, кичик дахмада ялныз бир чыраг
Янырды сарымтыл ишыг сачараг.

Ятмамыш, оягдыр гоча Гызханым,
Отурмуш дахмада меһрибан ана;
Дейир:—Аһ, бу дәррдән күл олду чаным...
Эй танры, гол-ганад вермә дүшмана!

Гәһрәман олса да, оғлум көрпәдир,
Дейирләр үстүнә мин атлы кедир.

Нейләр мин кишийә бир көрпә? Аллаһ,
Оғлуму бу элә чох көрмә, деди.
Сәс кәлди, көксүнү ойнатды бир аһ!
Көзләри бөйүдү гәлби титрәди,
Күләрәк бахырды она Гочполад,
Гарынын гәлбиндә күл ачды мурад.

Ана шәфгәтилә ачылды голу,
Севинчәк нәзәрлә бахды бир она.
Һәсрәтли көзләри яш илә долду.
Сарылды оғлунун икид бойнуна...
Көрүшдү, өпүшдү, анайла оғул,
Гызханым деди:—Эй Гочоғлу, сағ ол!

Бу дәррдән, горхудан гуртардын мәни,
Дейирләр, үстүнә мин атлы кәлир...
Чанына гәсд этмиш өлкә дүшмәни,
Бу гара хәбәрләр гәлбими дәлир...
Кечәләр көзүмә кирмәйир юху,
Мәндә чан гоймады интизар, горху...

Сән нечә горхмадын кәлдин бу кәндә?..
Бу иши хан билсә чәкәчәк дара
Сәни дә, мәни дә салачаг бәндә...
Амандыр, көрүнмә бу азғынлара!
Кечәйкән чәкил, кет узаг бир ерә,
Бир мүддәт мәскәнин олсун дағ-дәрә.

Күләрәк Гочполад сөйләди:—Ана!
Кәлмишәм сәнинлә һалаллашмаға.
Тохтамыш ашыг да сөйләмиш мана,
Дейир, кет бир заман Боранлы даға..
Дүз дейил яхшылыг эдәндән гачмаг;
Бир яндаң ар кәлир дүшмәндән гачмаг!

Гызханым һейрәтлә бахды оғлуна:
—Атанын достудур,—деди,—Тохтамыш,
Элдә ағсаггалдыр; гулаг ас она,
Атанла шикара кедәрди яз-гыш...
Мәним дә, бах будур сәндән истәйим,
Көзүмдә галмасын бөйүк диләйим.

Гочанын вә мәним сөзүмү тутсан,
Әмдийин тәмиз сүд һалалдыр сана,
Гәлбими дағларсан буну унутсан!..
Ох кими батды сөз көрпә аслана,
Үзүнү, көзүнү сарды бир булут...
Дахманы бүрүдү дилсиз бир сүкут.

Орада бир кичик һазырлыг кедир,
Ишыгда титрәшир чанлы көлкәләр.
Баш-баша чатараг мәсләһәт эдир.
Сөнәрәк эрийир бирдән ләкәләр.
Азачыг кечмәдән енә гарышыг
Көлкәләр чанланыр, титрәйир ишыг.

Ачылды дахманын кичик гапысы,
Инләди бир горхунч сималы зүлмәт.
Көлкәләр кәзирди кечә ярысы,
Сәссизлик әтрафа яйырды дәһшәт.
Арабир һүрүшән итләр, чаггаллар
О дилсиз сүкуту дәләр, парчалар.

Ерийир о ики көлкә дурмадан.
Ерийир узанан бир йола доғру.
Ерийир көзүндә кинли һәйәчан,
Ерийир, ерийир сол гола доғру.
Гаршыда ағарды йолун айрычы,
Сәссизчә дурдулар. Бириси ачы.

Яныглы дил илә деди:—Ай оғул!
О дәрдли дахмамда сәндин пәнаһым.
Бу азғын зүлүмдән сән гач, тез гуртул.
Дүшүнмә, мәним дә күчлүдүр аһым!
Чарә йох—сән сығын гүрбәт әлләрә,
Дәрдимй сөйләрәм дашғын селләрә.

Сән анчаг айрычын сол голилә кет,
Чайы кеч, дағы аш, сонра чөл кәләр,
Узагдан гарлы дағ көрүнәр, сәбр әт,
Һәр кечә сонунда вар айдын сәһәр.
Голуну ачараг она сарылды,
Кирпикләр исланды, көлкә айрылды.

О кимдир кечәнин азғын чағында
Боранлы үфүгләр ону чағырыр?

О кимдир вәһшәтин сәрт гучағында
Бир көлкә архадан она бағырыр:
— Яваш кет, зүлмәтин кини вар, сагын!
Йоллар даш-кәсәкдир, ганар аягын.

Сәфәрин һарадыр? Йолчу, мәнә бах!
Һәр ердә о азғын гурдлар долашыр.
Гуртулуш арама; көй, дәниз, торпаг
Вәһшәтдән сарсылмыш, фәлакәт дашыр.
О ердә инсанлар инсан кәмирир.
Үрәк даш олса да бахдыгча әрир.

Дүшүнмә, һәр ердә гурдлар варса да,
Сәнинчин чырпынан үрәкләр дә вар!
О кениш мәмләкәт сәнә дарса да,
Ирадән, гүввәтин һәр шей ярадар!
Эй йолчу, уғурлу олсун сәфәрин!
Булутсуз күнәшлә доғсун сәһәрин!

Кәнч йолчу чатмышды Боран дағына,
Она көз гырпарды титрәк ишыглар.
Һейрәтлә бахырды узаг, яхына,
Тәбиәт гойнунда бир һәнирти вар:
Көйләрин көзүнә ишыг кәлирди,
Кечәнин бағыны шәфәг дәлирди.

Полады тапмагчын башланыр ярыш,
Араныр дағ, дәрә, чөл гарыш-гарыш...
Гочоғлу тапылмыр, о чыхмыш йоха,
Бир фәйда вермәди узун ахтарыш.

Кечиркән Боранлы дағын янындан,
Дедиләр:—Бу ердә яшамаз инсан!
Бу дағлар гарагуш, гузғунлар юрду,
Һөкм әдир бурада гасырға, боран...

Дөндүләр, охлары дәймишди даша.
Тохтамыш дейирди:—Гочоғлу, яша!
Бир күн сән кәрәксән бу дәрдли элә,
Хан чошду кининдән, ган вурду баша.

Ачыгдан чейнәди дил-додағыны,
Кининдән ейирди үрәк яғыны...
Бағырды:—Һейванлар, мискинләр кими,
Дөнмәйин үстүмә, тапын яғыны!..

Гочполад галхмышды Боранлы даға.
Ялгызча яшарды кин боға-боға.
О икид гәлбини сыхарды һәр күн
Эл дәрди, ялгызлыг, бир дә гасырға.

Кининдән көзүнә кирмәзди юху,
Шаһинләр юрдунда дуймазды горху.
Энирди арабир Чейран дүзүнә,
Көрүнчә ов, боша чыхмазды оху.

Гаранлыг чөкүнчә чошарды кәдәр,
Айрылыг, ялгызлыг әдәрди әсәр.
Ятмагчын кирәрди гая алтына,
О икид гәлбиндән кечәрди нәләр!..

Дейирди: фикримдән дөндәрди анам,
Тохтамыш гоймады одлара янам.
Эл үчүн өлүмдән гачармы икид?
Бу элдә мән ки, бир овчу асланам!

Андыгча гәлбимә сапланыр бычаг.
Хан мәни о дағда чох ахтарачаг.
Тапмайыб дейәчәк, гаршымдан гачды,
Мәни һәм горхаг, һәм мискин саначаг.

Гурд кими сығындым мән бу дағлара,
Гәлбимин ичиндә сызлайыр яра.
Горхурам о хаин тапмайыб мәни
Кининдән анамы чәкдирсин дара.

Бу дәрдә дөзәрми Гочоғлу Полад!
Өлүнчә бир гара ләкәдир бу ад:
Анамы бурахыб хаин дүшмана
Дағлара чәкилиб яшайыб азад.

Мәнимлә ойнама оюн, эй фәләк!
Мәндә вар филләри сусдуран үрәк.
Гаршыма дәнизләр, дағлар чыхса да
О гоча анамы гуртарым кәрәк.

Гаранлыг чөкдүкчә сыхлашыр булут,
Дағларда инләйир бир һәзин сүкут.
А дағлар, гойнунда Гочполад ятыр.
Ат гара чадраны, дәрдини унут!

Дан ери агарды, галхды Гочоғлу,
Үрәйи сөнмәз бир кин илә долу.
Энмәйә башлады Боранлы дағы,
Гаялыг, ағачлыг кәсмишди йолу.

Энирди элиндә топпуз дурмадан,
Көзүнә чөкмүшдү кинли бир думан.
Бир гая янындан кечәркән Полад
Дәһшәтли бир нә'рә гопарды гаплан.

Поладын гәлбиндән кечди бир Аяз,
Топпузу галдырды, даянды бир аз.
Көз көзә бахышды ики гәһрәман.
Деди:—Бир икидән бир икид горхмаз!

Гаплан пәнчәсилә эширди ери,
Үзүндә, көзүндә ачыг әсәри,
Бахаркән арабир мырымданырды,
Шам кими янырды яшыл көзләри.

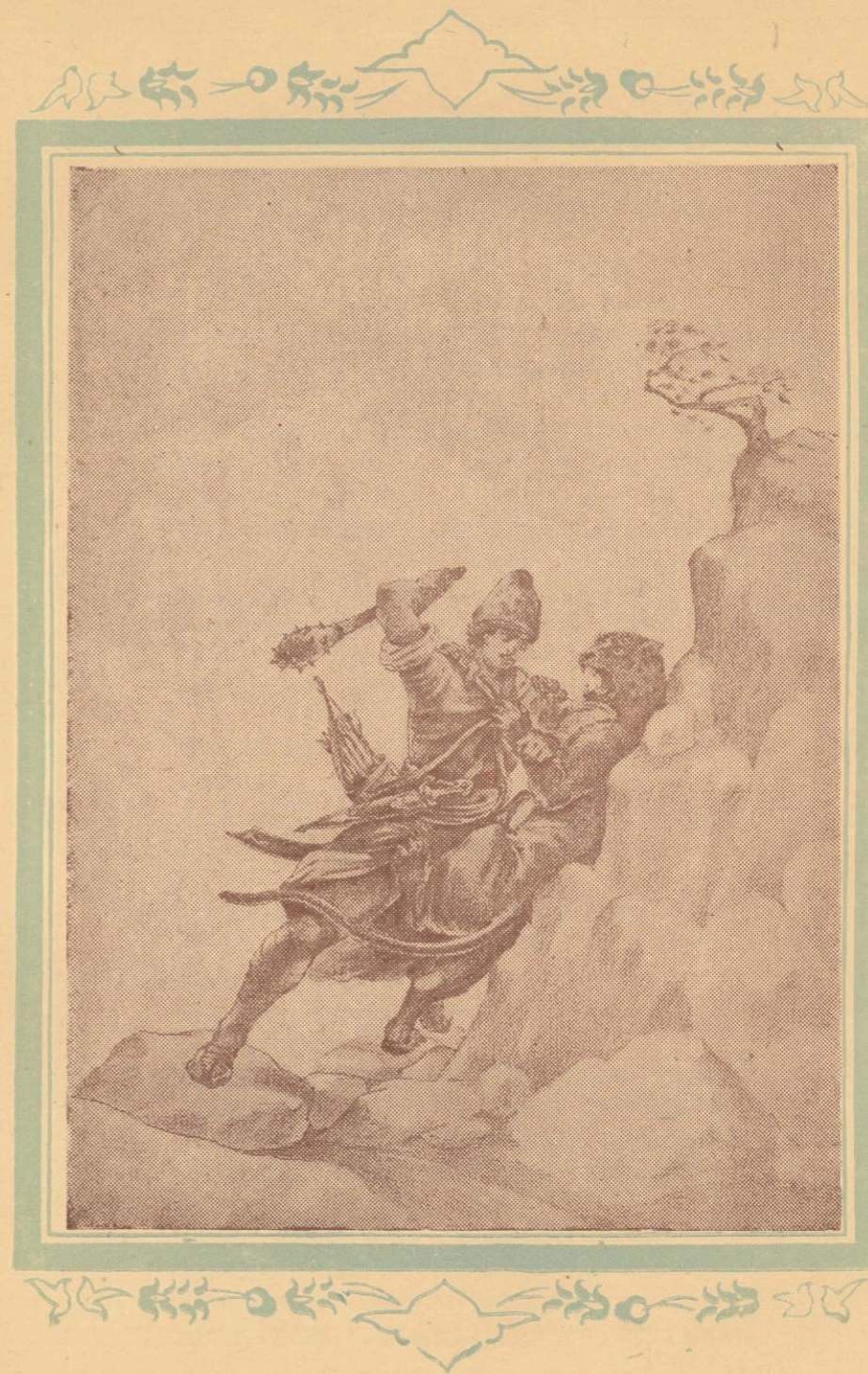
Икинчи бир нә'рә гопарды гаплан,
Сәсиндән титрәди дағ, дәрә, орман.
Дикәлди гуйруғу, гоша гулағы.
Дағ кими ериндән ойнады дүшман.

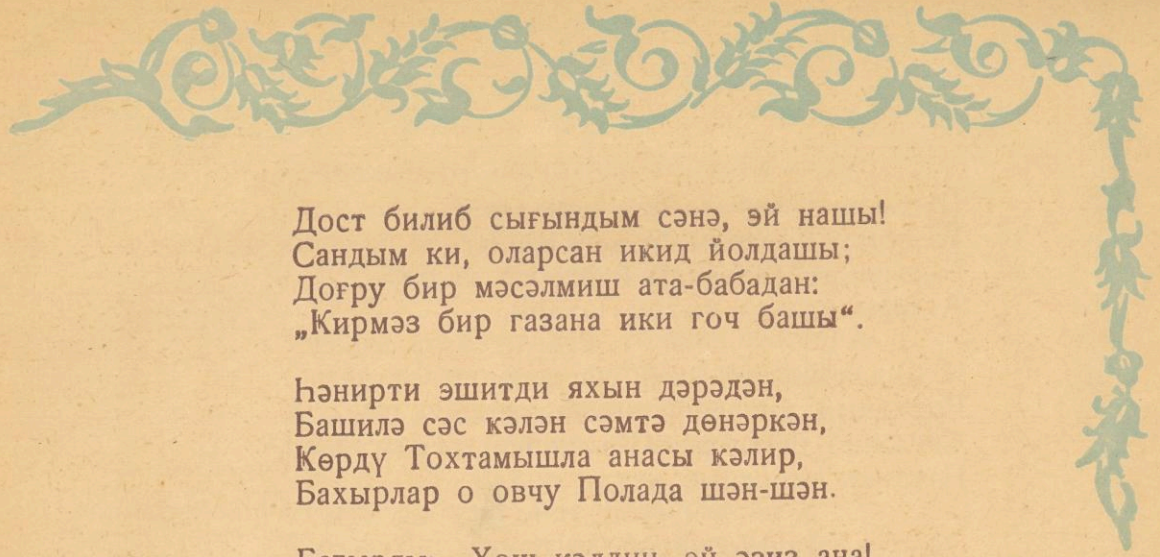
Атылды ох кими, кәлди үз үзә,
Бахышды һәр ики яғы көз көзә.
Атаркән пәнчәни топпуз ойнады,
Дөндү ган фышгыран башы кәһризә.

Нә'рәләр гопарды о дөнә-дөнә,
Мәрд кими дөйүшдән дөнмәди енә.
Һиддәтлә атылмаг истәркән гаплан,
Гочоғлу енидән чумду үстүнә.

Топпузу навада ойнады бир дә,
Гапланы яралар салмышды дәрдә.
Өлүмлә кәләрәк пәнчә пәнчәйә,
Инләйә-инләйә чырпынды ердә.

Дүшмәнин көзүндә гаралды мурад,
Башынын үстүнү алды Гочполад.
Бахдыгча үрәйи юмшалыб деди:
Дағлар солтаныйдын, яшардын азад.

Дост билиб сығындым сәнә, эй нашы!
Сандым ки, оларсан икид йолдашы;
Доғру бир мәсәлмиш ата-бабадан:
„Кирмәз бир газана ики гоч башы“.

Һәнирти эшитди яхын дәрәдән,
Башилә сәс кәлән сәмтә дөнәркән,
Көрдү Тохтамышла анасы кәлир,
Бахырлар о овчу Полада шән-шән.

Бағырды:—Хош кәлдин, эй әзиз ана!
Тохтамыш, бу чаным гурбандыр сана!
Анамы дүшмәндән гуртарым дейә,
Кәлирдим, раст олдум гудуз гаплана.

Оғлунун бойнуна ана салды гол:
—Боюна бу ана гурбан, ай оғул!
Өмрүмүн бир күнү кечмәсин сәнсиз,
Гаршында мән өлүм, сән вар ол, сағ ол!

Хан сәни тапмады, кәсилди чара,
Эмр этди ананы чәксинләр дара!..
Тохтамыш бу ишдән тутунча хәбәр,
Кечәйкән кизличә гачдыг дағлара...

Гочполад гочанын өпдү элиндән,
Деди:—Эй Тохтамыш, мин яша, әһсэн!
Анамы гоймадын дүшмән элиндә,
Өлүнчә бу элә, сәнә гулам мән.

Деди:—Эй Гочоғлу, бу сөзләр нәдир?
Сағлығын бизимчин бөйүк төһфәдир!
Көрүрәм, дөнмүсән гызмыш аслана,
Топпузун дағларда гаплан титрәдир.

Сына бу күчүнү дағларда, сына!
Икидләр анд ичир сәнин башына.
Бир заман кәләчәк, яхындыр о күн,
Дөйүшкән гылынчын сығмаз бу гына.

Тохтамыш Поладла күлүр, данышыр,
Арабир ана да сөзә гарышыр..
Кет-кедә узаныр дадлы сөз-сөһбәт,
Поладын фәрәһи башындан ашыр.

Дүшмәнин эмирлә хан адамлары,
Үз гойду Боранлы бу дага сары;
Гылынчлы, галханлы йүзләрчә киши,
Атлары едәкдә чыхды юхары.

Яхындан кәлирди аяг сәсләри.
Гызханым динләйиб дөнәркән кери,
Сәсләниб бағырды:—Кәлән вар, огул!
Гочоглу сычрайыб кетди ирәди.

Әйилди, ағачлар алтындан бахды,
Көзүндән дәһшәтли туфанлар ахды...
Көрдү, һей адамдыр дырмашыр дага.
Элә бил көксүндә илдырым чахды.

Сәсләнди:—Тохтамыш, тез ол, дурмадан
Анамла бир гая алтында сахлан!
Сән она үрәк вер, дүшүнмә мәни,
Үстүмү алмышдыр амансыз дүшман.

Мән гачдым, ер алды намәрд аяғы,
Һәм сагдан, һәм солдан бүрүйүб дағы,
О бизи көмәксиз, архасыз билир,
Гой көрсүн күчүмү о хаин яғы!

Кининдән чырпынды ов көрмүш аслан,
Сәсинә икидләр эндиләр дагдан,
Бағырды:—Икидләр, аман вермәйин!
Гылынчлар сийрилди, гызышды мейдан.

Кин илә атылды дүшмән үстүнә,
Топпуздан кечирди ким кәлди өнә,
Вурурду, салырды гара торпаға,
Мейданда сағ-сола һей дөнә-дөнә.

Атырды гаяны, дашы бир яна,
Чәмдәйи бир яна, башы бир яна...
Топпуздан әйилир хаин дүшмәнин
Көзләри бир яна, гашы бир яна.

Бир көтүк ардындан гоча Тохтамыш
Поладын яйыны элинә алмыш,
Ох илә дүшмәнин бағрыны дәлир,
Яғынын көзүндә дүня гаралмыш!

Гочполад чәкдикчә һәр горхунч нә'рә
Сәсиндән титрәйир бүтүн дағ-дәрә...
Инадла чарпышан дүшмән бағырды:
—Дурмайын, лешини тез сәрин ерә!..

*
*

Чимназ да Күляздан, Асландан сонра,
Оглан палтарында дүшмүш дағлара,
Арайыр гатили, тапмайыр әсәр,
Гәлбиндә сызлайыр, о көһнә яра.

О күн дә үз гойду Боранлы дага,
Кичик бир чығырла дырмашды сага,
Йорулду, динчәлмәк фикрилә Чимназ,
Аязы бурахды яшыл отлаға.

Дәрәнин дөшүндә отлайыр Аяз,
Чырпыныр, кәдәрлә дүшүнүр Чимназ.
Поладын нә'рәси чошдурду ону.
Белә бир заманда икид даянмаз!

О сәмтә гачараг бахды мейдана,
Көрдү кәнч бир икид батмыш тәр-гана.
Дөрд яндан үстүнә дүшмән төкүлмүш.
О исә, дөнмүш бир гызмыш аслана.

Һүнәрлә кәсдирир дүшмән йолуну,
Һәр яна атырса полад голуну,
Әзилир баш, чәмдәк, бошалыр сағ, сол!..
Бу кинли дөйүшдә бәйәнди ону.

—Мән дә эл гызыям, горхмурам,—дейә,
Сийирмә гылынчла кетди көмәйә;
Сол яндан дүшмәнин алды үстүнү,
Онун да нә'рәси учалды көйә!

Икиди көрүнчә севинди Полад,
Мейданда енидән ачды гол-ганад.
Зәрбәдә дөрдүнү сәрирди ерә,
Дүшмәнин көзүндә сөнүрдү һәят.

Яғыдан галмышды ялныз беш киши,
Поладда көрүнчә бу тәрпәниши
Үз гойду гачмаға, гәлбиндә деди:
—Батмаз бу нәһәнкә чанавар диши!

Чимназла Гочполад кэсди йолуну,
Һүнэрлэ тутдулар тез сағ-солуну.
Галмады хана бир хэбэр апаран,
Ачды беш гочаға кэскин голуну.

Элэ ки, бүсбүтүн бошалды мейдан,
Шэфгэтлэ бахышды ики пәһләван.
Эввэлчэ Тохтамыш, сонра Гызханым
Севинчлэ чыхдылар гая алтындан.

Гочполад Чимназла верди эл-элэ,
Һейрэтлэ бахараг о гөнчэ күлэ
Деди:—Дар күнүмдэ көмэйэ чатдын,
Эй көзэл гәһрәман, сән кимсэн, сөйлэ?

Чимназын көксүнэ әйилди башы,
Кәдәрлэ дүшүндү, чатылды гашы,
Сөйләди:—Сорушма мән кимәм, бүкүн
Дүшмәнин анасы төкдү көз яшы!

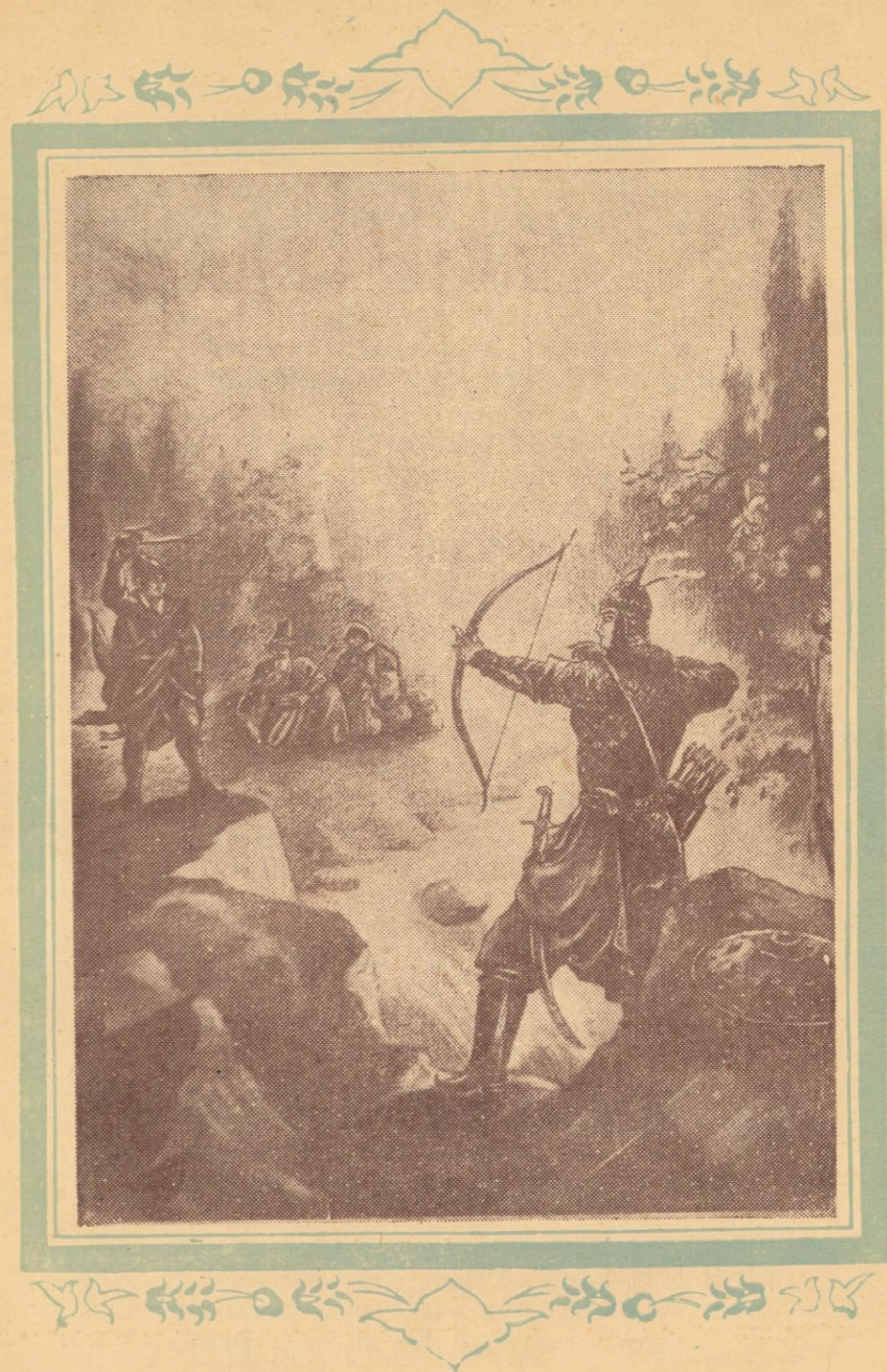
Чох сағ ол, бәйәндим, гоч икидсэнмиш!
Сәндә вар икидә лайиг тәрпәниш.
Гаршында филләр дә диз чөкәр инан,
Гәлбимдә бир севинч доғурду бу иш.

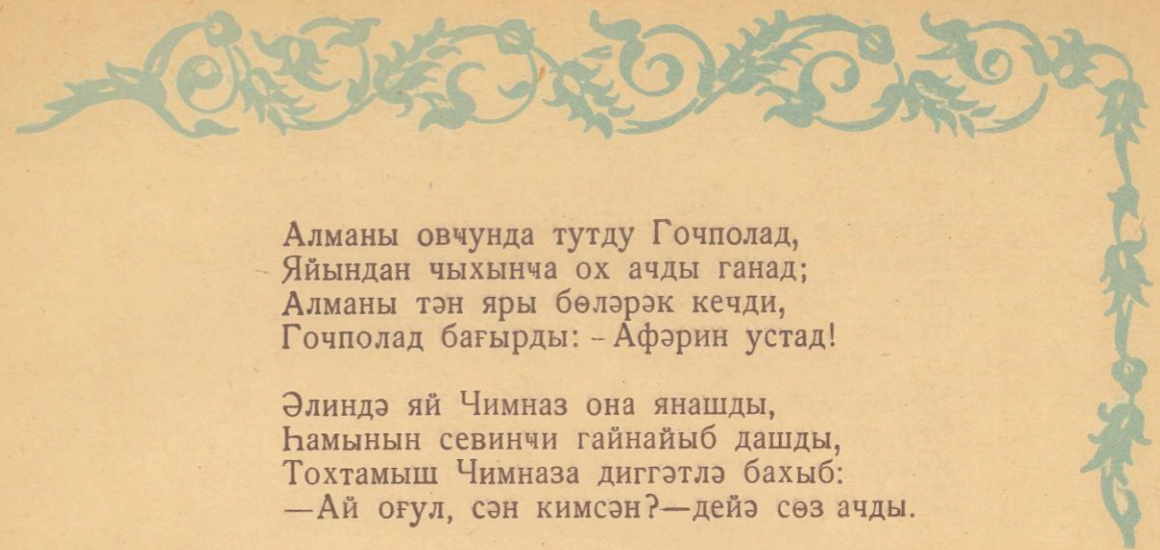
Чәкилди йүз гәдәм, әлиндә алма
Гыз деди:—Эй оғлан нишан ал, дурма!
Гочполад яй илә нишан аларкән,
Анасы бағырды:—Ай оғул, вурма!

Дәмирдир, узанар, верәрсән зиян...
Гочоғлу гәлбиндә дуйду һәйәчан,
Атды бир тәрәфә яй илә оху,
Һейрэтлэ, шэфгэтлэ бахды бир заман...

Деди:—Йох, атмарам сәнә бу оху,
Гәлбимә чөкдү бир думанлы горху.
Бир зиян олурса, биләйим дүшсүн,
Йозулмаз хейрә бу шүбһәли юху.

Алманы Полада атараг Чимназ
Деди:—Ал кәнарда чәкил дур бир аз,
Бу охум кечәчәк тән ортасындан,
Горхма, әй гәһрәман, охум янылмаз!

Алманы овчунда тутду Гочполад,
Яйындан чыхынча ох ачды ганад;
Алманы тэн яры бөлэрэк кечди,
Гочполад бағырды: - Афэрин устад!

Элиндэ яй Чимназ она янашды,
Намынын севинчи гайнайыб дашды,
Тохтамыш Чимназа диггэтлэ бахыб:
—Ай оғул, сэн кимсэн?—дейэ сөз ачды.

Биз достуг, ачыг ол, чэкинмэйи ат!
Сэн һансы обадан, элдэнсэн?.. Анлат!
Бу даға нэ үчүн кэлмишдин? Сөйлэ!
Кэл отур, бу кичик мэчлисэ бал гат!

Гочая күлэрэк сөйлэди Чимназ:
—Ай баба! Сорушма, сөйлэмэк олмаз!
Бир заман билэрсэн, инди чал, оху...
Сэнэ чох ярашыр гойнундакы саз.

Эшитмэк истэрэм телли сазыны,
Эллэрэ сэс салан хош авазыны!..
Чал, оху эл оғлу икид Асландан!..
Ким позду чичэкли, күллү языны?..

Тохтамыш күлэрэк эл атды саза,
Күч верди синэдэн гопан аваза,
Гэһрэман Асландан дастан охуду...
Чимназын үрэйи кэлди пэрваза.

Поладын гэлбиндэ гопду бир туфан!
Деди:—Эй Тохтамыш, кимдир бу Аслан!
Адыны атамдан эшитдим бир аз,
Бир аз да анлатды дағда бир чобан.

Бу чанлы дастанын этди чох эсэр,
Сағмыдыр? Өлмүшмү?—сөйлэ бир хэбэр!..
Ушагкэн бағландым икид Аслана,
Андыгча гэлбимин теллэри титрэр.

Сағ исэ, кедэрэм онун янына,
Кешикчи оларам икид чанына,
Өлмүшсэ, тапарам азғын гатили,
Боярам ону мэн мурдар ганына!

Дүшүнчә ичиндә сусду Тохтамыш,
Көнлүнү үшүтдү боранлы бир гыш...
Деди:—Эй Гочоғлу! Ачма ярамы,
Көнлүмү, бейними бир думан сармыш.

Чохдандыр дағларда, яз дөнән заман,
Бир колун дибиндә ятаркән Аслан,
Кечәйкән элиндә гылынч, ох, топпуз,
Дөрд яндан гурд кими сохулмуш дүшман...

Арада кетди о икидин ганы,
Көстәрән олмады, хаин дүшманы.
Чох кәздик, долашдыг, тапылмады из...
Бу элдә элә бир гәһрәман һаны?!

Бу ганлы хәбәри апармыш Аяз...
Интигам һиссилә күкрәмиш Күляз!
Гатилин изилә кәзди чох заман,
Гәһрәман гадынды, өлүмдән горхмаз.

Думанлы дүшүнчә сарды Полады,
Көйләрә йүксәлди ачы фәряды:
—Гатили, ким исә, тапылсын кәрәк!
Өлүм дәфтәринә язылсын ады!

О алчаг хаиндән эл гана дүшәр,
Интигам атәши һәр чана дүшәр...
Гәһрәман Асланын ганыны алмаг
Бир полад үрәкли гаплана дүшәр!..

Гочполад бағырды ачыглы сәслә:
—Күлязы нә олду? Кечдими элә?
—Йох, деди, олдугча гәһрәман иди,
Аналар белә гыз доғмамыш һәлә!

Ганлынын ардынча дүшмүшдү изә,
Бир ердә дүшмәнлә кәлмиш үз-үзә,
Инадла дөйүшмүш битинчә күчү,
Өзүнү гаядан атмыш дәнизә.

Өзүндән гәһрәман, көзәл гызы вар
Үч илдир ялгызча орманда яшар.
Ады да Чимназдыр, бу гәһрәман гыз
Интигам һиссилә ганлыны арар.

Яралы ов кими Полад инләди,
Көксүнүн ичиндә бир аһ мәләди.
Бир заман далараг дүшүнчәләрә:
—О икид Чимназы тапсайдым!—деди.

Көксүнә әйилди Чимназын башы,
Гәлбинә ахырды көзүнүн яшы...
Үзүнү чән кими бүрүдү кәдәр,
Кининдән чатылмыш о чатма гашы...

Дөзмәди бу һала, ериндән дурду:
—Сәнәдир,—деди,—бу элин умуду.
Һәр заман айыг ол, хаиндир дүшмән,
Гору өз чаныны, гору бу юрду!..

Белә кәнч олмагла икидсән, яша!
Күләрәк бахды тез о Тохтамышә:
—Чох сағ ол, Тохтамыш, сағ ол, әй ана!
Дейәрәк дырмашды кичик бир гашә.¹

Һәр үчү архадан бахырды она,
Адыны кизләдән кәнч пәһләвана...
Гызханым деди:—Бу гыздан көзәлдир,
Бу икид бәнзәмир әсла оғлана!..

Тохтамыш Полада ахшама гәдәр
Саз чалды, Асландан охуду нәләр!
Едиләр, ичдиләр, узанды сөһбәт,
Үрәкдән силинди сыхынты, кәдәр.

Ахшамды, әтрафа чөкүрдү думан,
Күнәшин әтәйи чәкилир дағдан...
Тохтамыш ериндән галхараг деди:
—Йолчу йолда кәрәк, әй икид оғлан!

Ал, сәнә бу сазым галсын ядикар,
Бу инчә симләрдә мин бир дастан вар!
Бу сәссиз дағларда яр олсун сәнә,
Чалдыгча гәлбиндән гәм-гүссә гачар.

Оғул, бир сөзүм вар, сөйләйим сәнә:
Сечилмиш икидләр топла дәстәнә;

¹ Гаш—бурада дик, тәпә мәнәсында ишләнишидир.

„Тәк әлдән сәс чыхмаз!“ демиш аталар,
Әлдә сел күчү вар, гулаг ас мәнә.

Билирәм, чох чәкмәз, телли сазымла,
Чыхарам гаршына шән авазымла.
Бир дастан дүзәрәм Полад адына,
Көнлүмдә күл ачан күллү язымла.

Тохтамыш Полада мөһкәм сарылды,
Яшаран көзләрә кирпик дарылды,
Икидин алнындан өпәрәк гоча,
Мә’налы күлүшлә ондан айрылды.

Гочполад һәсрәтлә бахды архадан.
Гая да сызылдар гопаркән дагдан,
О ики севимли ана вә оғул
Боранлы дағларда галды бир заман.

Поладла өйүнүр өлкәси, эли.
Фәрәһдән ағзына сығмайыр дили,
Дейир:—Топпузуна эл атса Полад,
Дүшмәнин яй кими эйиләр бели.

Тохтамыш арабир кедиб кәлирди,
Бахдыгча Полада фәрәһләнирди.
Асландан бир дастан дейиб кедәркән,
Гочполад чох заман кәдәрләнирди.

Анасы Гызханым даға кәләли
Үстүндә титрәди шәфгәтли эли,
Кечмишдән дастанлар ачарды она,
Полада верәрди бир аз тәсәлли.

Гочоғлу дөнүрдү бир күн шикардан,
Дәрәдән кечәркән чийниндә чейран,
Яхында ачыглы бир сәс эшитди,
Әлиндә топпузу гачды дурмадан.

Көрдү гурд ағзында бағырыр ана.
Дөрд яндан дарашмыш ач гурдлар она.
Анасы бағырыр:—Етиш ай оғул!
Әлләри, көйнәйи булашмыш гана.

Гурдларын үстүнә атылды Полад,
Дәмир баш топпузу ачды гол-ганад.

Ач гурдлар торпаға сәрилди бир-бир.
Гызханым ярадан әдирди фәряд.

Булутлу күн иди, гопмушду боран,
Дағлара, дәрәйә чөкмүшдү думан.
Гочоғлу Поладың голу үстүндә
Анасы Гызханым тәслим этди чан.

Санасан үстүнә төкүлдү дағ, даш.
Дәрдиндән көзүнү ислатмады яш.
Мейитин үзүнә һәсрәтлә бахды,
Деди:—Һәм анайдын мәнә, һәм гардаш.

Боранлы бу дағда галмарам сәнсиз!
Тутардым сәни бу чанымдан эзиз.
Һәсрәтли өлүмүн, эй эзиз ана,
Гәлбимдә бурахды силинмәз бир из.

Дырмашды эн уча гарлы бир гаша,
Булутла, боранла чыхды саваша!
О гашын башында бир мәзар газды,
Деди:—Ким дырмашар бу даға-даша?

Анама бурада олмаз тохунан;
Ястығы даш, торпаг, йорғаны думан...
Бу гарлы тәпәләр олсун кешикчи,
Гәбрини ачмасын о хаин дүшман.

О көзәл вүчуду өртдү ач мәзар,
Поладың башына дүня олду дар.
Деди:—Бу күл анам гонагдыр сәнә
Гойнунда һөрмәтлә сахла, а дағлар!

Сиз дә эй гар, боран, эй думан, булут.
Инләйин, сызлайын, этмәйин сүкут,
Кишнә эй илдырым, агла эй сәма.
Гәрибдир, анама һөрмәтлә яс тут!

Гәлбиндә кин, кәдәр, ачыг, интигам
Һайгырыб деди:—Эй севимли анам!
Ганлы көйнәйиндән учалтдым байраг,
Дост, дүшмән гой көрсүн һәр сәһәр-ахшам.

Гәбринин үстүндә отурду бир аз,
Полады кәсирди гар, боран. аяз!

Көзүнү үфүгдә батан күнәшә
Дикәрәк охуду, чалды гәмли саз!

Һөрмәтлә сүзәрәк о уча дағы
Мәзардан айрылды энди ашағы.
Ямачдан бир горхунч сәслә бағырды:
—Кәлирәм, һазыр ол, эй хаин яғы!

Полад энди бир дәрәйә,
Үрәйиндә мин бир кәдәр.
Яхынлашды бир чешмәйә,
Хәялындан кечди нәләр!
Бахды о саф парлаг суя,
Ичди ондан доя-доя.

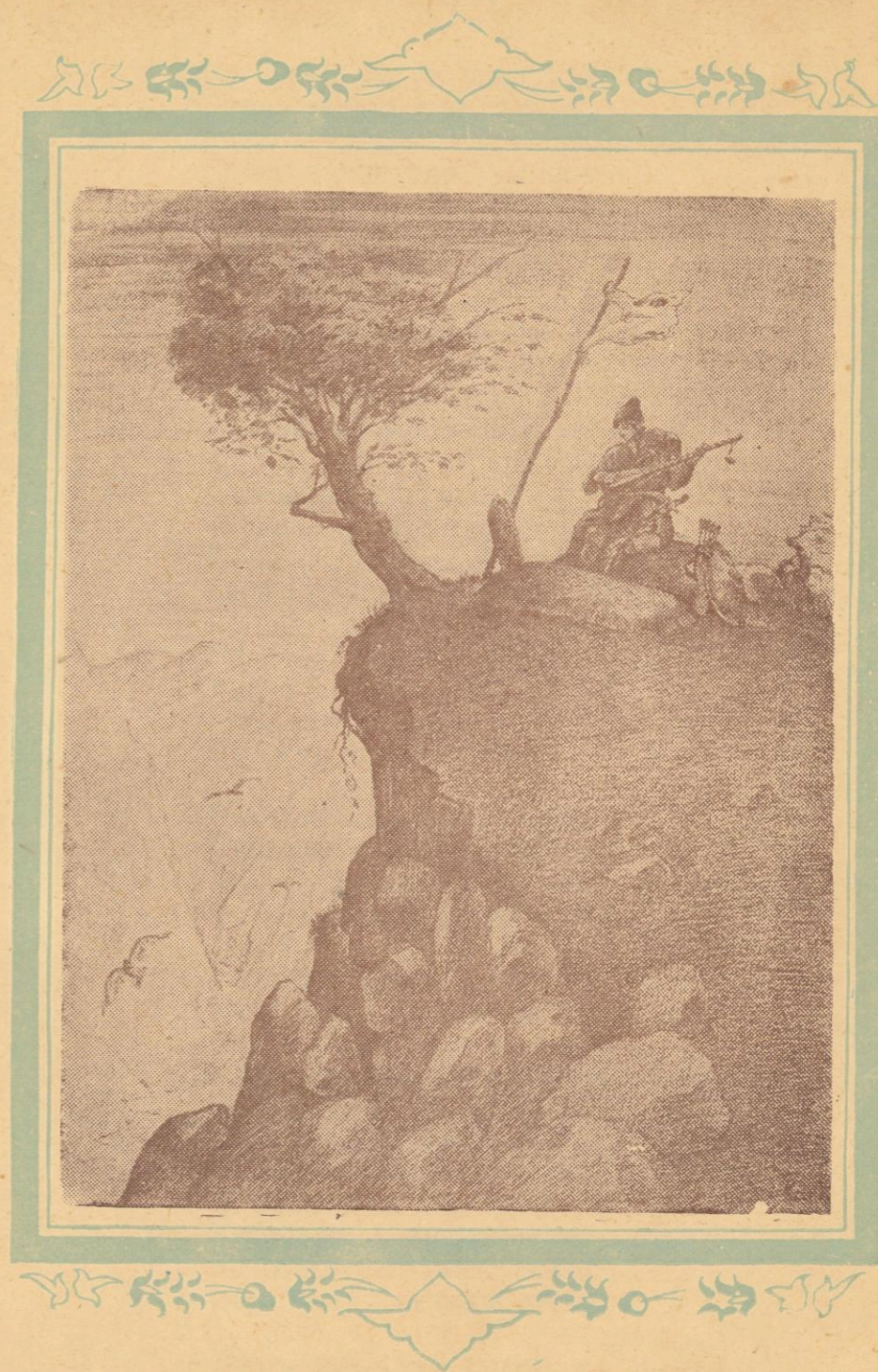
О чешмәйә бахды бир дә,
Деди:—Сөйлә, сән эй булаг,
Көнлүн нечин дүшмүш дәрдә?
Кәсилмиш дағ-дәрә гулаг,
Динләр сәни һәзин-һәзин,
Сөйлә, нәдир дәрдин сәнин?

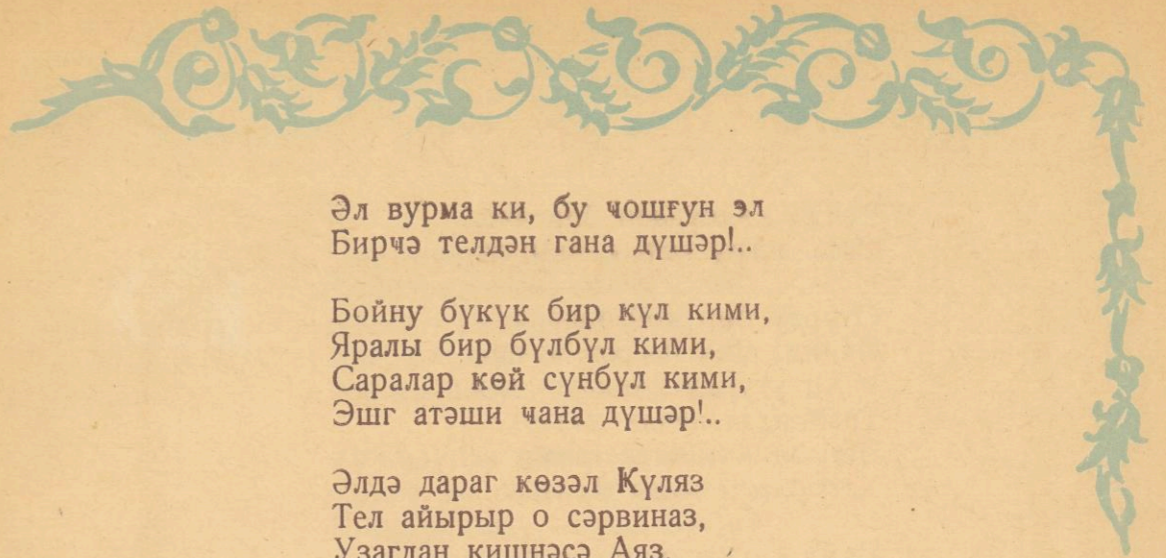
Суюн кечә-күндүз чағлар,
Өмрүм кими ахар, кедәр.
Нәдир дәрди нечин ағлар?
Үрәкләри яхар, кедәр.
Зүлм әлиндән сән дә йохса,
Ган ичирсән-каса-каса?

Элдән чыхан икид Аслан
Сөйлә, бу ердән кечдими?
Овуч-овуч о гәһрәман
Сәрин суюндан ичдими?
Анлат мәнә көзүм булаг!
Сәнә гурбан өзүм булаг!

Полад чошду бирдән-бирә,
Басды сазы тунч көксүнә,
Тохунду инчә телләрә,
Дағлар сәс верди сәсинә...
О гәһрәман гоч Асландан
Охуду бир парча дастан:

Дарандыгча гыврылан тел
Үз үстүндә яна дүшәр,

Эл вурма ки, бу чошгун эл
Бирчэ телдэн гана дүшэр!..

Бойну бүкүк бир күл кими,
Яралы бир бүлбүл кими,
Саралар көй сүнбүл кими,
Эшг атәши чана дүшэр!..

Элдэ дараг көзэл Күляз
Тел айырыр о сэрвиназ,
Узагдан кишнәсә Аяз,
Элиндәки шана дүшәр.

Гар-борандыр уча дағлар
Этәйиндән селләр чағлар...
Кәклик, турач күләр-ағлар;
Сәси кур ормана дүшәр.

Нә бөйүкдүр элин дәрди!..
Халг күл әкди, тикан дәрди...
Онун дағдан ағыр дәрди
Эл оғлу Аслана дүшәр.

Ойнаданда гылынч-галхан,
Гаршысындан гачар дүшман!..
Аяз кишнәр, сулар мейдан,
Баш, чәмдәк бир яна дүшәр...

Өпәр аты дейәр:—Аяз
Көзү йолда галмыш Күляз,
Бир елә дөн эйлә пәрваз,
Инди мәрдлик сәнә дүшәр!..

О чешмәйә яхын ердә.
Яшайырды көзэл Чимназ,
О фындыглы дәрәләрдә
Кечирмишди он сәккиз яз!
Мәһв олалы Күляз, Аслан,
Һәр баһары кечмиш хезан...

Динләйинчә бу дастаны,
Гәлби ериндән ойнады.
Үрәйиндә чошду ганы
Эшидинчә Аслан ады.

Кечди көксүндөн бир аяз,
Сәсә доғру гачды Чимназ.

Отурду бир көй тәпәйә;
Ичиндә мин һәсрәт мәләр...
—Аһ уғурлу күнләр, — дейә
Үрәйиндән кечди нәләр!..
Динләдикчә о дастаны,
Хатырлады мәрд Асланы.

Икид Полад охур, чалыр,
Кечдикчә о телдән телә,
Чимназы дәрә-кәдәр алыр,
Көз яшлары дөнүр селә...
Дейир:—Сәнә, эй гәһрәман,
Нечә гыйды хаин дүшман?..

Дан елинин хош нәфәси,
Ойнадыгча тәпәләрдә,
Яйыр әтрафа бу сәси,
Дағ-дәрәни салыр дәрә...
Полад инләр, сазы инләр,
Чимназ көзү яшлы динләр...

Чевриләркән Полад, бирдән,
Көзү илишди Чимназа,
Овчу кими галхды ердән,
Бахды һүркәк, чейран гыза...
Көрүнчә о саф күнәши
Гәлбини яхды атәши.

Көнүл гушу учду бирдән,
Гонду гызын шух телинә...
Полад деди:—Әһсән, әһсән
Бу өлкәнин саф элинә!
Етишдирир бөйлә гызлар,
Айдан ишыглы улдузлар.

Узагдан сүздү Күлязы,
Элиндән кетди ихтияр.
Унутду дастаны, сазы,
Овчу ова олду шикар!..
Севда оду аловланды,
Көксүндә бир чыраг янды.

Көзәл гыза верди көнүл
Чырпынараг Полад бирдән.
Деди она:—Эй гөнчә күл!
Көнлүн нечин дейилдир шән?..
Кәл, охуюм, чалым сәнә,
Айдын олсун һалым сәнә.

Үз-көзүндә ойнар думан,
Сөйлә, эй гыз, дәрдинми вар?!
Кимдир сәни дәрә салан?
Дүня сәнә олмушму дар?
Ики көзүн сел гайнағы,
Үзүн кәдәр, гәм ойлағы.

Йохса, ай гыз, яралысан,
Севда салмыш сәни дәрә?!
Һансы дағын маралысан,
Долашырсан бу ерләрдә!..
Мән овчуям сән бир чейран,
Белә ова чаным гурбан!..

Танымышды Чимназ ону...
Галды кендән баха-баха
Бүкмүш о гәмли бойнуну,
Көзүндән яш аха-аха.
Силди әлилә көзүнү,
Бир аз доғрултду өзүнү.

Деди:—Сус, эй овчу оғлан,
Чох да мискин санма мәни.
Бир ов ардынча мән чохдан
Долашырам бу өлкәни.
Мән өзүм дә бир овчуям,
Гәлбимдә вар кин, интигам.

Полад деди:—Анлат мәнә,
Үз-көзүндә нәдир бу кин?
Даралды каинат мәнә,
Кимдән яралыдыр гәлбин?
Көстәр мәнә о дүшманы,
Пәнчәмдә титрәсин чаны.

Көйрәлди Чимназын гәлби,
Көксүндә бир үмид доғду,

Гумрал көзү күнөш кими
Чэн-думаны, гәми боғду.
Чырпынды көксүндә үрәк,
Көзүндә чанланды диләк.

Деди:—Дәрдим дағдан бөйүк—
Кәл сорма ки, йохдур чара!..
Эзир мәни ағыр бир йүк,
Чәкилир бу гәлбим дара.
Гаранлыгдыр һәр ян мәнә,
Олмуш дүня зиндан мәнә!..

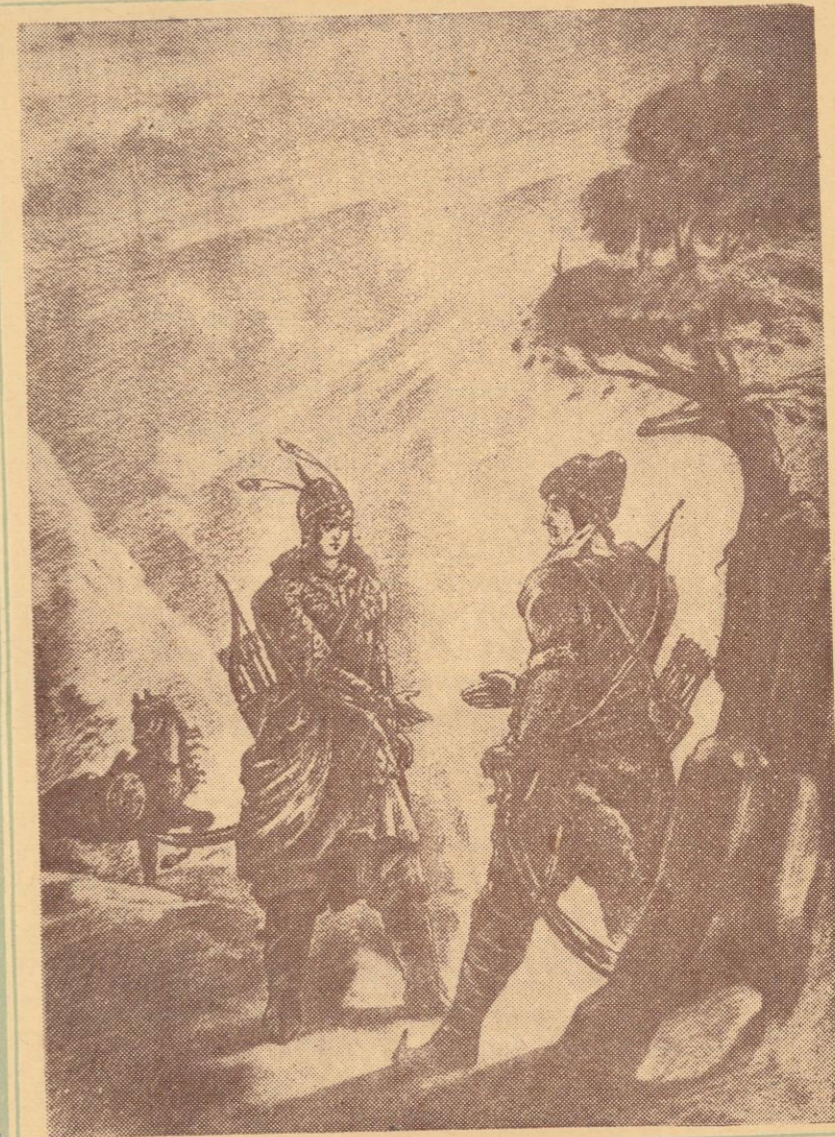
Анам Күляз, атам Аслан;
Өз элине арха олду..
Мәскәнийди чөл, дағ, орман,
Хаин дүшмән кинә долду.
Дағда ятаркән бир кечә
Ону мәһв этди кизличә...

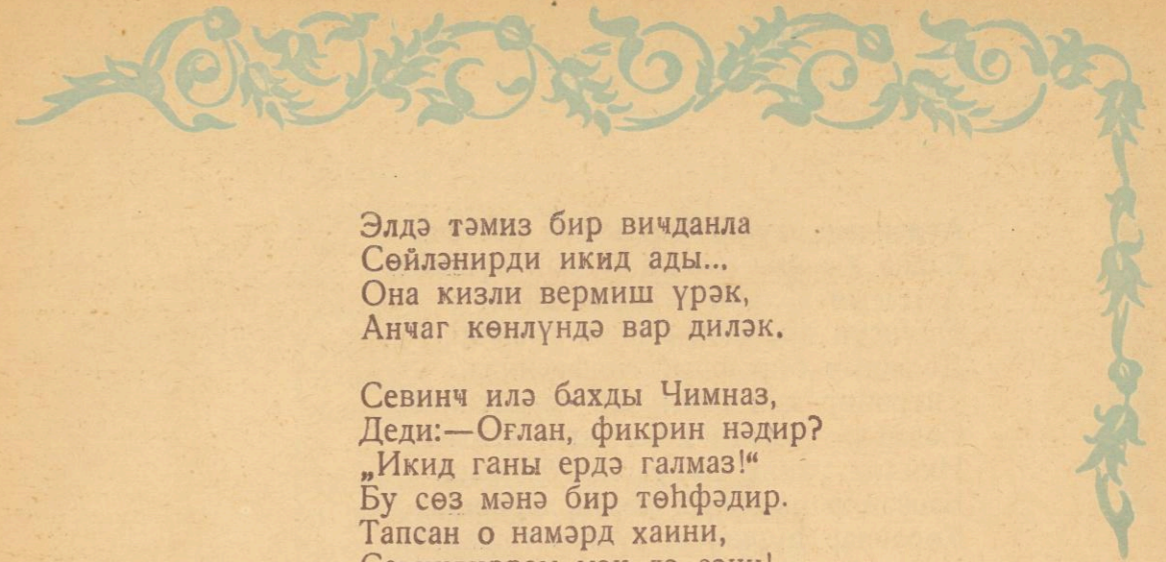
Етим гызам, адым Чимназ!
Күләкләрлә этдим ярыш,
Бу элләри кәздим гыш-яз,
Долашдым һей гарыш-гарыш..
О гатилдән нишан йохдур,
Үрәйимдә дәрдим чохдур.

Кечсәйди о горхаг элә,
Сағ гоймаздым ону бир ан,
Дүшмән кәзир күлә-күлә,
Торпагларда ятыр Аслан..
Тапмайынча о хаини,
Севиндирмәз дүня мәни.

Полад әсди ачығындан,
Зенниндән бир хәял ахды;
Үз-көзүнү сарды думан,
Көксүндә бир шимшәк чахды;
Деди:—Кәдәрләнемә, Чимназ!
Икид ганы ердә галмаз!..
Мән тапарам о хаини.
Севиндиррәм бир күн сәни!..

Чарпышыркән зор дүшманла,
Бәйәнмишди гыз Полады;

Элдэ тэмиз бир вичданла
Сөйлэнирди икид ады...
Она кизли вермиш үрэк,
Анчаг көнлүндэ вар дилэк.

Севинч илэ бахды Чимназ,
Деди:—Оглан, фикрин нэдир?
„Икид ганы ердэ галмаз!“
Бу сөз мэнэ бир төһфэдир.
Тапсан о намэрд хаини,
Севиндиррэм мэн дэ сэни!..

Бағладылар эһд, пейман,
Имзалады күнэшли яз.
Үрэклердэн учду думан.
Күлэ-күлэ деди Чимназ:
—Сэндэ вардыр эл гүввэти,
Сэнэ дүшэр эл зәһмэти.

Анчаг тапсан өлдүрмэмиш,
Кэл енидэн эдэк пейман;
Үзэ чыхса бу кизли иш,
Мэзарында күлэр Аслан;
Сэндэ вардыр эл гүввэти,
Сэнэ дүшэр эл зәһмэти.

* *
*

Дан ери сөкүлдү, һәр тэрэф рэнкин,
Шэфэгдэн дон кейди дағ, дэрэ, энкин...
Сачылды чөллэрэ мин рэнк, мин боя,
Соналар көллэрдэ баш вурду суя.
Шеһлэрлэ ююнду һәр от, һәр чичэк,
Гөнчэнин үзүндэн ачылды өрпэк.
Тел, бирчэк айырды нэркиз, бәнэфшә,
Тәбиэт өзү дэ донду бу ишә,
Күл күлү чағырды, бүлбүл бүлбүлү,
Саралтды бу севда дәрди сүнбүлү.
О чейран Чимназдан айрылды Полад,
Гэлбинә газылды бу севдалы ад,
Көксүндэ чырпынды одлу бир үрэк,
Деди:—Эл гатили йох олсун кэрэк!..

Элиндэ телли саз, эл-эл долашыр,
Гочполад һәр кәндә, шәһрә янашыр,

Асландан охуюр бир парча дастан,
Бэлкэ бу йол илэ тапылсын дүшман,
Ачылсын о хаин гатилин дили.
Өйүнсүн ки, мэнэм онун гатили!
Долашыр бир ашыг гияфэсиндэ,
Титрэйир кин онун һэр нэгмэсиндэ,
Сэдэfli сазыны көксүндэн асмыш,
Икидин үзүнү сач-саггал басмыш.
Бэнзэйир чөллөрдэ кэзэн дэрвишэ,
Көрәнлэр һүркэрэк дүшүр тэшвишэ.

Белэчэ долашыб кэзэркэн ашыг
Үрэйи кэдэрли, фикри долашыг,
Дырмашды бир кичик тэпэ гашына,
Орадан энди бир булаг башына.
О кэндин сүддэн ағ, күлдэн гырмызы
Шух, чейран бахышлы кэлини, гызы,
Су үчүн топланмыш сэрин булаға,
Тэбиэт күл үзэ, ягут додаға
Вурмушду элэ бир инчэ, шух боя,
Ай кими шө'лэси дүшмүшдү суя.
Санасан ююнур бир дэстэ пэри,
Өлкэнин чан алан бу көзэллэри
Сырайла охуюр дадлы бир маһны,
Дағларда инлэдир дэрдли чобаны.

Биринчи гыз

Бир овчум вар мэлэр кечэр,
Күл бағрымы дэлэр кечэр.
Оғрун-оғрун бахар мэнэ.
Бир сөз демэз, күлэр кечэр.

Икинчи гыз

Бир овчум вар күнәшдэн шэн,
Ала дағда салмыш мэскэн.
Кичикликдэн севэр мэни,
Фэлэк айры салмыш мэндэн.

Үчүнчү гыз

Бир овчум вар гурбаныям,
Горху билмэз чейраныям,
О вурғундур бир марала,
Мэн узагдан һейраныям...

Гәһрэман Гочполад, су ичим, дейэ,
Севинчлэ янашды сэрин чешмэйэ.
Гыз, кэлин элиндэ күйүм я сәһәнк,
Бир чейран сүрүсү кими һүркэрэк,
Гачышыб чэкилди һэрэ бир яна,
Узагдан һейрэтлэ бахдылар она.
Гочполад атылыб ирэли кечди;
Әйилди, булагдан сэрин су ичди,
Сонра көз кэздирди һүркэк гызлара;
Санасан гэлбини чэкдилэр дара,
Анды о назэнин чейран Чимназы;
Бағрына басды тез сэдэfli сазы:

—Әй кэлинлэр, гөнчэ гызлар,
Сизи көрдүм, яры андым.
Үрэйимин башы сызлар,
Бағчаларда бары андым.

Бостанымын көй тағында,
Элимин зүмрүд бағында,
Ениетмэ күл чағында
Шамаманы, нары андым.

Сөнмэз янғын вар чанымда,
Гурдлар кэзир орманымда,
Горху билмэз чейранымда
Шимшэк бахышлары андым.

Гызларын гэлбинэ сәпилди ишыг,
Бириси күлэрэк сөйлэди:—Ашыг,
Бизим бу оймағын кэлини, гызы,
Сүддэн ағ, лалэдэн даһа гырмызы,
Дедийин гыздан да көзэлдир онлар...
Көзлэри ишыглы улдуздур, янар.
Парлаг үзләриндэн ай алыр ишыг,
Бу элэ, өлкэйэ верир ярашыг...
Кэлинин сөзүнү кэсэрэк Баһар,
Сөйлэди:—Ай ашыг, бу кечэ той вар;
Гиямэт олачаг Мэмишин тою;
Гызлар топлашачаг бир мейдан бою.
Бу тоя чағрылмыш гоча Тохтамыш,
Кишилэр индидэн ора йығылмыш.
Кечэркэн биз көрдүк башланмыш оюн...
Һэр бири кәтирмиш дамазлыг гоюн.

Олдуғу дахманы эл тикмиш она,
Бир гыз да вермишләр, бәнзәр чейрана...

Поладын ериндән гопду үрәйи,
Чанланды көзүндә уча диләйи.
Дүшүндү: „Һәр оюн ачмышса енә,
Дүшмән йол тапмамыш элин гэлбинә.
Үстүндән атламыш нә гәдәр боз гыш,
Дон, аяз, фыртына, гасырға, яғыш...
Чичәкли яз кими һәлә дә шәндир;
Күнәшли, булутлу тәзә күлшәндир.
Эл эли ачыгдыр, үрәйи кениш,
Хәсислик, намәрдлик, ялан билмәмиш...“
Дәрәдән чығырла дөндү Гочоғлу,
Көзәлләр кәндинә дүшмүшдү йолу...
Кичик бир тәпәни ашынча Полад,
Көзүнә илишди башга бир һәят:
Көрдү ки, о кәндин аһыл-чаһылы
Газманын янында ойнайыр яллы,
Тамаша әдәнләр вурмушдур һалга,
Гочполад күвәнди о чошгун халга.
Янашды, учадан верди бир салам.
Деди:—Һәр күнүнүз кечсин той-байрам!..
Эл ону көрүнчә гайнайыб дашды,
Чошгун бир севинчлә она янашды.
Ойнаян кәнчләр дә атды оюну...
Һәрә бир дил илә диндирди ону.
Дедиләр:—Һардансан, эй икид ашыг;
Верирсэн өлкәйә, элә ярашыг?..
Сән садә бир ашыг дейилсэн; анчаг
Даг көвдән, кур сәсин, о пәнчә-бармаг
Көстәрир, ән күчлү бир пәһливансан,
Бәлкә дә элиндә бир гәһрәмансан.
Сән һансы әлдәнсэн? Кәл буну анлат!
Үзүнә нә үчүн күлмәмиш һәят?
Атмышдыр сәни бу гүрбәтә нәдән?
Көзүндән бәллидир, гәлбин дейил шән,
Онлара бахараг деди Гочполад:
—Узаг бир әлдәнәм, адымдыр Мурад.
Атам да, анам да олмуш бир йохсул.
Һәят пәнчәсиндә чырпынан бир гул
Бир гоча бабам вар, дәйәр мин чана,
Ашыглыг бабамдан галмышдыр мана.
Бир кечә вар-йохум гарышды селә;

Чарәсиз үз гойдум бу гәриб элә.
Кетдикчә данышыг, сорғу узанды;
Күн батды, көйләрин чырағы янды,
Әтрафа яйылды мави айдынлыг,
Орталыг кәсилди күндүздән ишыг.
Енидән башланды һәрәкәт, һәят,
Той үчүн чәмәндә гурулду бүсат.
Дедиләр:—Ай ашыг, сән отур, әйлән.
Бизим һәр тоюмуз кечир белә шән.
Бу элин ашыгы гоча Тохтамыш
Кәләчәк, о заман башларса ярыш.
Гочполад отурду кишиләрлә бир
Бахдыгча о чошгун элә севинир
Кирди бир һалгая гадынла эркәк,
Гайнашан ушаглар олмуш севинчәк.
Сырая отурду гыз илә оғлан..
Бир дашын үстүндә гоча бир чобан
Түтәклә чалырды эл оюнлары;
Сырайла ойнайыр оғлан, гыз, гары..
Һәр кәнчин көвдәси чанлы бир гая,
Гызларын шәләси тохунур ая.
Кәклик тәк сәкирләр бир мейдан бою,
Кетдикчә шәнләнир Мәмишин тою,
Үрәкдән силинмиш сыхынты, кәдәр.
Күнәшли дағлардан чән, думан кедәр,
Гочоғлу эл илә вурмуш бир һалга,
Бахдыгча о чошгун, о дашғын халга,
Гәһрәман гәлбинә долурду фәрәһ,
Севинчи ичирди һей гәдәһ-гәдәһ.
Йығынчаг ериндән ойнады бирдән,
Бир киши бағырды:—Мәһәба, әһсэн!
Һәр кими күкрәйиб кәлиб Тохтамыш,
Дейәсэн мейданда гоч көрүб гызмыш..
Бу әлдә йох она чатан бир ашыг,
Сазилә тойлара верир ярашыг.
Түкәнмәз дәһнәдир ахан нәғмәси.
Һайыф ки, гочалмыш, инләйир сәси..
Бу ишдән олдугча севинди Полад,
Гәлбини ойнатды бу севимли ад;
Күл кими ачылды бәти-бәнизи.
—„Арардым,—деди,—бу уғурлу изи,
Кәзирдим һәр ердә мән сорағилә.
Гой кәлсин яныма өз аяғилә!

Көрсүн ки, дағлары бурахмыш Полад,
Гуш кими элиндә ачмыш гол-ганад...“
Йығынчаг ериндән бағырды бирдән:
—Йол верин, а достлар, кэлән вар, кэлән!..
Тохтамыш Полада һейрәтлә бахды
Парлаг улдуз кими көзләри ахды.
Тохтамыш көрүнчә икид Полады,
Көксүнүн ичиндә гәлби ойнады,
Дүшүндү:—Бу элдә чыхса таныян,
Бу икид нәһәнки мәһв эдәр о хан.
Бу нәһәнк нә үчүн кирмиш бу дона?
Полад да көзүнү тикмишди она.
Гәлбиндән кечәни дуюрду бир-бир.
Йығынчаг бағырды:—Бу сүкут нәдир?..
Горхдунму, нә үчүн сусдун, Тохтамыш?
Дурмайын, башлансын дейишмә, ярыш!..
Гочоғлу көрдү ки, далғындыр гоча,
Мә’налы нәзәрлә бахды доюнча.
Деди:—Мән сөйләйим, о версин чаваб.
Сачдығым күлләрдән гой чәксин күлаб!..
Сәдәфли сазыны басды көксүнә,
Гошду кур сәсини сазын сәсинә:

Ағ бухагда гара халлар,
Ара-сыра гоша дүшәр.
Дуйса буну чан алан яр
Гәмзәси көз-гаша дүшәр.

Ганадланды енә севда,
Чейран Чимназ дүшдү яда,
Көнүл янар гызғын ода,
Эшг атәши баша дүшәр.

Эшгин ағыр чәфасы вар,
Нәш’әси вар, сәфасы вар...
Ашигин ки, вәфасы вар,
Энишә-йохуша дүшәр.

Тохтамыш фәрәһлә деди:—Эй ашыг!
Сөзләрин мәчлисә верир ярашыг.
Инди дә сән динлә, мән чалым сазы,
Анладым Асланы, көзәл Күлязы.

Тәрпәнәндә икид Аслан
Дагдан ағыр гая дүшәр;

Гуршананда гылынч-галхан,
Хаин дүшмән вая дүшәр.

Элә верир хош ярашыг,
Үрәкләрә салыр ишыг.
Көрсә ону кәнч бир ашыг,
Үрәйи горхуя дүшәр.

Аты эниш-йохуш дуймаз,
Тәрлан кими эдәр пәрваз;
Кишнәдикчә чейран Аяз,
Сәси дашғын чая дүшәр.

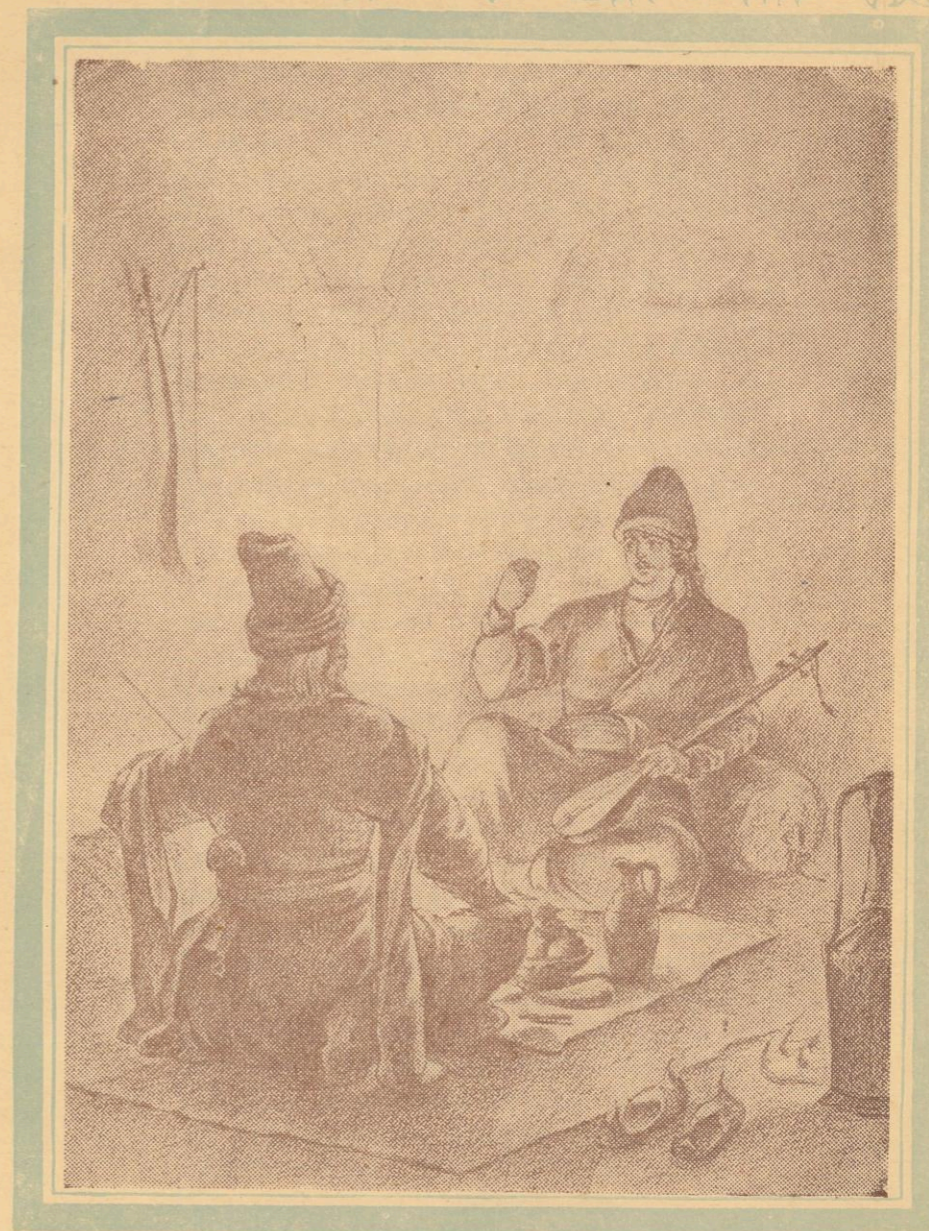
Поладын гәлбиндә доғду һәйәчан,
О гоча ашыға вермәди аман.
Бир даһа көксүнә галдырды сазы,
Тә’рифә башлады көзәл Чимназы:

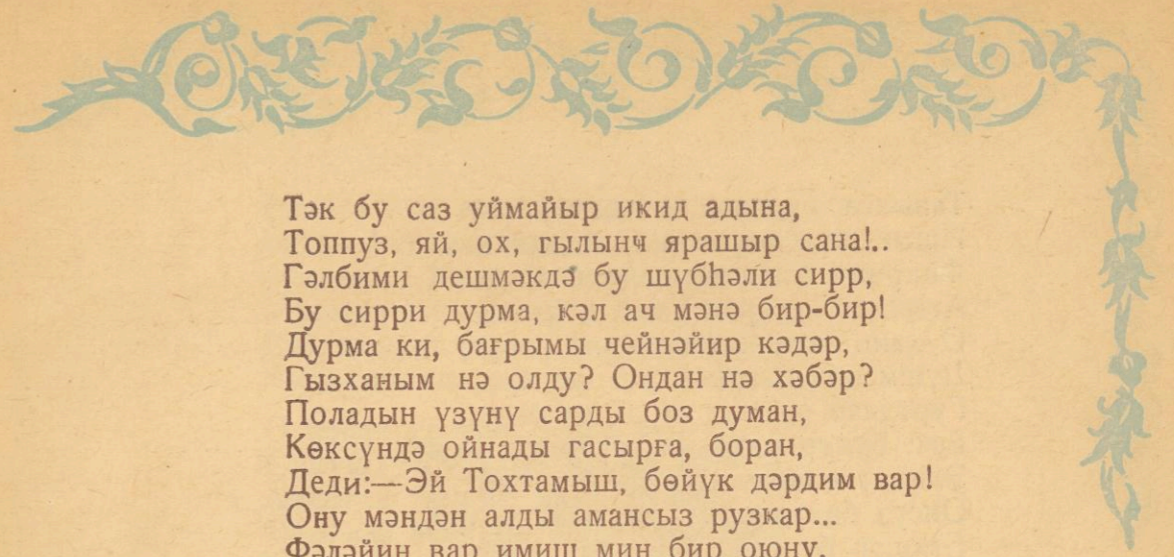
Чимназымын күл додағы,
Унутдурду бал-гаймағы!
Гызаранда ал янағы,
Шө’ләси шух ая дүшәр.

Чырпыныр бу вурғун көнүл...
Охламыш бир сачы сүнбүл;
Ашыг күлсә о гөнчә күл,
Башым гызғын тоя дүшәр.

Йығынчаг бағырды:—Эй ашыг, яша,
Эшгинин охлары дәймәсин даша!..
Битинчә дейишмә, марағлы дастан
Бир оюн һавасы башлады чобан.
Аһыллар мәчлисдән айрылды шән-шән;
Тохтамыш, Полад да дурду ериндән,
Кедәнләр янашды енә ашыға,
Дедиләр:—Чыхасан айдын ишыға!..
Сөзләрин руһ верди бизим элләрә,
Сәсиндән чанланды бүтүн дағ-дәрә.
Вар имиш көвдәнә көрә һүнәрин...
Эй гәриб, һарадыр, букүн сәфәрин?
—Од салдын чаныма, гонаг ол мәнә!
Бирчә оғлағым вар, кәсәрәм сәнә!
Һәр яндан сәс гопду:—Бу гәриб ашыг.
Мәним дар дахмама салачаг ишыг!

—Йох, мэнэ гонагдыр, дүшсэм дэ гана!
 Ашыгы һәр бири чәкди бир яна.
 Кетдикчә учалды сәс-һарай бирдән
 Тохтамыш ох кими тәрпәнди ердән,
 Бағырды:—А достлар динләйин мәни!
 Гәрибдир, йормаһын йолдан кәләни,
 Көрүнүр кәлмишдир узаг бир элдән,
 Чай кечмиш, атланмыш дашғындан, селдән...
 Бу ашыг кимә чох ярашыр, сизчә?
 О мэнэ гонагдыр биринчи кечә!..
 Мән ашыг, о ашыг вериб баш-баша,
 Кечәни ятарыг бир ердә гоша.
 Һайды сиз чәкилин вермәйин зәһмәт,
 Сабаһдан һәр кечә сизиндир нөвбәт.
 Дедиләр:—Эй гоча Тохтамыш, инан,
 Өл десән, тапылмаз боюн гачыран.
 Биз сәнин сөзүндән чыхмадыг, анчаг
 Сабаһдан нөвбәтлә бизимдир гонаг!
 Йығынчаг әтрафа дағылды бир-бир.
 Кедәнләр узашды, ятды сәс-сәмир,
 Ики дост бахышды севинчә далмыш.
 Поладын әлиндән тутду Тохтамыш.
 Чәкди бир хәлвәтә, ағач алтына,
 Күләрәк һейрәтлә сөйләди она,
 Полад бу нә ишдир? Көрүнчә инан,
 Көксүмүн ичиндә гопду бир боран?
 Нә үчүн бурахдын Боранлы дағы,
 Сәнә арха олан кезәл овлағы?
 Дейирләр тикмисән мөһкәм бир гала,
 Арха дурмаг үчүн элә, йохсула.
 Башына йығылмыш бир чох пәһливан,
 Дөйүшә һазырдыр һамы һәр заман...
 Сел кими орадан олачаг ахын;
 Чох чәкмәз, дейирләр, о күнләр яхын...
 Хан илә найибләр дүшмүш тәшвишә,
 Эл исә севинир бу кезәл ишә.
 Узагдан бахдыгча Боранлы даға,
 Эл сәни салараг дилә-додаға
 Дейир ки:—Тохтамыш, көһнәлди Аслан!
 Поладын адына дүз ени дастан
 Гуртулуш Поладдан олачаг бизә...
 Енилмәз икидир, кәлмәсин кезә!
 Эл сәнин һаггында бу фикирдәйкән,
 Мейдана бу сазла атылдын нәдән?

Тәк бу саз уймайыр икид адына,
Топпуз, яй, ох, гылынч ярашыр сана!..
Гәлбими дешмәкдә бу шүбһәли сирр,
Бу сирри дурма, кәл ач мәнә бир-бир!
Дурма ки, бағрымы чейнәйир кәдәр,
Гызханым нә олду? Ондан нә хәбәр?
Поладын үзүнү сарды боз думан,
Көксүндә ойнады гасырға, боран,
Деди:—Эй Тохтамыш, бөйүк дәрдим вар!
Ону мәнән алды амансыз рузкар...
Фәләйин вар имиш мин бир оюну.
Тәпәнин үстүндә дәфн этдим ону.
Мән онун учундан дүшмүшдүм бәндә,
Чәкилдим орадан яхын бир кәндә.
Бир чешмә башында охуркән дастан,
Көрдүм ки, көзләри яшлы бир чейран
Динләйир, көзүндән ахыдыр ган, яш...
Элә бил башыма учулду дағ-даш;
Үрәкдән вурулдум о чейран гыза,
Асланын, Күлязын гызы Чимназа.
Чимназы анынча дәйишди Полад,
Гәлбинә од салды бу севдалы ад.
Көзүндән гығылчым сачылды ерә,
Һәр кирпич дөндү бир одлу нештәрә...
Гочполад өзүнү топлады бир аз,
Деди:—Эй Тохтамыш, бу чейран Чимназ,
Ағлымы, һушуму башымдан алды,
Гәлбимә дәһшәтли бир янғын салды.
Билмәздим дүняда нәдир бу севда,
Дүшмүшәм инди мән янар бир ода.
Андыгча кирпичийим, көзүм суланыр,
Гәлбимин башында милләр доланыр.
Дейирләр, поладдан олса да үрәк,
Эшг ону эйләйир шишәдән көврәк!
Үрәкдән бағландым о шух чейрана.
Эй ата, дәрдими ачырам сана.
Дейир:—Ким гатили кәмәндә салса,
Өлдүрүб атамн ганыны алса,
Бу гәлбим онундур, онундур Чимназ...
Һөрмәтлә көрүшдүк севишдик бир аз.
Сөз вердик, сөз алдыг, бағланды пейман;
Кәрәкдир тапылсын о хаин дүшман!
Сазыма сарылдым, бах, бу мәгсәдлә:
О хаин гатили кечирим элә.

Тапылса, күлэчэк Чимназын үзү,
Ишыг, күн көрөчөк Поладын көзү...
Фикрими билдинми инди, эй ата?!
Атылмаг истэрэм гызгын һэята.
О хаин гатили тапдыгдан сонра,
Дүшмәнин бағрына ачарам яра.
Гуртулар элимин гызы вә оғлу,
Бах, будур өлкәнин гуртулуш йолу!
Элимлә оларам мән дә бәхтияр...
Онсуз бәхтиярлыг, де, нэйә ярар?..
Етишәр бу гара күнләрин сону.
Тохтамыш сүкутла динләди ону.
Башыны һейрәтлә галдырды бирдән,
Деди: — Бу фикрини бэйәндим, әһсән!..
Бу Чимназ, де көрүм, һарда яшайыр?
Эл ону чоһдан мәһв олмушдур, сайыр...
Дейирләр, анасы Күляздан сонра
Көзүнә күнәш дә кәсилмиш гара.
Кәлинчә онун да өлүм хәбәри,
Мешәйә чәкилмиш, дөнмәмиш кери,
Чох кәзди, арады, ону найибләр,
О чейран Чимназдан тапмады эсәр.
Бу хәбәр бир күндә яйылды элә,
Дүшдү халг ичиндә о дилдән-дилә.
Кимиси сөйләйир, дырмашмыш даға,
Орадан атылмыш дәрин бузлаға...
Гурдлара ем олмуш, дейәнләр дә вар.
Көрүнүр яланмыш бу уйдурмалар.
Солгун бир күл кими гәлби яралы,
Яшайыр бу элин көзәл маралы.
Һүнәрин, Гочоғлу, кәлмәйир сая,
Сән бизә енидән ачдын бир дүня.
Доғрусу, үрәкдән севиндим буна,
Элимин Чимназы һалалдыр сана.
Бурада, Гочоғлу, ялныз бир иш вар,
Чох чәтин тапылсын хаин чанавар,
Мән өзүм нә гәдәр арадым, анчаг
Тапмадым нә бир из, нә дә бир сораг.
Истәсэн, сән дә бир эйлә имтаһан...
Анчаг чох айыг ол, ятмамыш дүшман!
Кечәни-күндүзү бир ердә гоша,
Саз илә, сөһбәтлә вурдулар баша.
Сабаһдан элин дә гәлбини алды,
Асландан, Күляздан охуду, чалды.

Енидән йол алды, кечди дағ-дәрә,
Чатды һансы кәндә, һансы шәһәрә,
Асландан, Күляздан охуду дастан,
Марагла динләди ону һәр инсан...
Енә дә гатилдән тапмады эсәр,
Чыхмады таныян ону бир нәфәр.

О полад үрәкли, севда вурғуну,
Олмушду бу узаг йоллар йорғуну
Андыгча гатили, икид Асланы.
Чимназа вердийи әһдү пейманы.
Көксүнә дүшүрдү о икид башы,
Яй кими чатылыб дүйүмлү гашы,
Үстүнә гәм, кәдәр һей ахын-ахын,
Кәләрәк һәр яндан эдирди басгын.
Алны бәнзәйирди булутлу көйә,
Көзләри дөнүрдү одлу шимшәйә.
Көксүнү дәлирди дүшүнчә, кәдәр,
О полад гәлбиндән кечирди нәләр!..
Ичиндән күлүрдү ачы дуйғуя,
Күлүрдү үстүнә кәлән ордуя.
Бағрына басырды үчтелли сазы.
Анырды севимли көзәл Чимназы:

Бир сәһәр дан ери аларкән нәфәс
О гумрал сачына сән шана вурдун,
Мән чейран көзүнә эйләдим һәвәс.
Сән гойдун гәлбими нишана, вурдун.

Башымдан ағлымы, һушуму алдын,
Көксүмдән гәлбими, дуйғуму чалдын,
Чаныма сөнмәйән бир янғын салдын,
О нечә ох иди һәр яна вурдун?!..

Көксүмүн ичиндә тикдим бир гала,
Эшгимлә орада кәздин гол-гола.
Гәлбимин сазыны сән чала-чала
Нә яман од иди бу чана вурдун!

Чох кәзди, арады о полад үрәк,
Гәлбиндә сөнмәди севимли диләк,
О хаин бу әлдән чыхмамыш, дейә,
Арая-арая дөндү керийә.

Аз кетди, үз кетди, чатды бир даға,
О әлдә ән мәшһур олан овлаға.

Узагдан үзүнэ күлдү ямачлар.
Дүшүндү: чохдандыр этмэдим шикаар,
Дырмашды чейранлы яшыл ямача,
Көзүнү кэздирди шикаар ардынча.

* *
*

Эйлэ ки, Поладдан айрылды Чимназ,
Көксүндөн кечди бир думанлы аяз.
Она неч билмэдэн вермишди көнүл.
Эшгинин фэданы ачды гызыл күл.
Этриндэн байылды һәр гохладыгча,
Севимли дилэйи эшгиндэн уча.
Көзлэйир гатилдэн, Поладдан хэбэр,
Гэлбини чейнэйир дүшүнчэ, кэдэр:
Үч айдыр кедэли, дөнмэди кери.
Чимназы титрэтди эшгин эсэри.
Кейинди, кечинди пәһливан кими,
Атланды Аяза гоч Аслан кими.
Полады ардынча дүшдү чөллэрэ.
Чох кэзди, арады, кечди даг-дэрэ
Соруша-соруша дүшдү изинэ,
Узагдан гаралты дэйди көзүнэ.
Йүйэни чэкэрэк диггэтлэ бахды,
Гара көзлэриндэ шимшэклэр чахды.
Көрдү ки, Поладдыр, дырмашыр дага,
Чейранлар ятагы олан овлага.
Думанлы көзүндэ ойнады боран,
Дэриндэн инлэди о овчу чейран.
Бахсана үрэйи нэ гэдэр сэрин—
Вэфасы аз олур бу икидлэрин.
Мэн ону дүшүнүб чэкирэм горху.
Кечэлэр көзүмэ кирмэйир юху.
Бир саат айрылыг ил кечир мана.
Һэсрэтли интизар од вурур чана.
Үрэйим элэ бил чэкилмиш дара,
О исэ кейф үчүн чыхыр шикаара.
Унутмуш илгары, эли, Чимназы,
Бағрына басмыш да үчтелли сазы.
Охуюб чалараг, долашыр эли,
Эшгими чалмайыр гэлбинин тели.
Ону мэн эдэрэм бир дэ имтаһан
Дөнмүшмү вердийи эһдү пеймандан?
Гаршыя чыхмагчын о даг боюнча
Дырмашды чейранлы яшыл ямача.

Аязы бурахды яшыл отлаға,
Ағачлар алтындан тез дөндү саға
Арая-арая чыхаркэн дүзэ,
Отлаян чейранла чыхды үз-үзэ.
Яй илэ чейраны тез алды нишан,
Охуну атмамыш йыхылды чейран.
Овчу гыз бу ишэ эйлэди һейрэт.
Бахды һәр тэрэфэ, көзүндэ һиддэт
Овчунун үстүнэ йүйүрдү Полад,
Гыз ону көрүнчэ гопарды фэряд.
Янашыб сөйлэди:—Эй овчу, даян!
Бу көзэл чейраны мэн алдым нишан.
Нэ үчүн овуму элимдэн алдын?
Гэлбимэ кин сачан бир атэш салдын?
Этди саймазлыгын гэлбими кабаб
Һайды, чых гаршыма вер мэнэ чаваб!
Дейэрэк гылынчы сийирди гындан,
Икидэ һейрэтлэ бахды гәһрэман.
Таныды көмэйэ кэлэн икиди
Күлэрэк она чох шэфгэтлэ деди:
—Бағышла, билмэдим этдим бир хэта,
Биз достуг, сучумдан кеч, эйлэ эта
Эй икид сэнэ бу овумдур гурбан!
Чыхмарам мэн сэнэ гаршы пәһливан.
Вэфалы Чимназын юмшалды гэлби,
Титрэди ағачда бир ярпаг кими.
Көксүндэ күллэнди бир күнэшли яз,
Шэфгэтли нэзэрлэ бахаркэн Чимназ.
Гэлбини тутараг Гочоғлу Полад,
„Аһ, о көзлэр!“ дейэ гопарды фэряд.
Енидэн янашды она һөрмэтлэ:
Диггэтлэ бахараг сорду һэсрэтлэ;
Пәһливан, сэн кимсэн? Кэл анлат мэнэ,
Көнлүмүн тэрланы гонмушдур сэнэ.
Алычы көзлэрин чох таныш кэлир,
Бахдыгча көксүмү ох кими дәлир.
Йохса, вар нисбэтин чейран Чимназа,
О гартал бахышлы тэрлан Чимназа.
Көзлэрин элэ бил көзүдүр онун,
Бахышын, дурушун өзүдүр онун!
О Чимназ нэйиндир? Сэн кимсэн? Анлат!
Бу көнлүм нэ үчүн ачыр гол-ганат?
Уф! бағрым алышды, андым Чимназы.
Охуя-охуя дэмлэди сазы:

—Наралысан, эй пәһливан, наралы?
Чимназыма бәнзәр гара көзләрин.
Бир ашигәм, үрәйиндән яралы,
Этсә эдәр мәнә чара көзләрин.

Гыш, борандан чыхдым одлу бир яза,
Бир гығылчым дүшдү бу чошгун саза.
Хәбәр апар о вәфалы Чимназа
Гочполады чәкди дара көзләрин!

Вәфалы Чимназын долду көзләри,
Яндырды икидин одлу сөзләри,
Енидән истәди этсин имтаһан,
Күкрәйиб деди:—Эй икид гәһрәман,
Бир бәла кәсилди дәрдли башыма,
Һәр ердә чыхырсан мәним гаршыма.
О Чимназ мәни дә салмышдыр ода.
Чийәрим говрулур дүшдүкчә яда.
Мән чохдан вургунам о шух чейрана,
Инди дә көзүнү тикмисән она.
Чейраны әлимдән алдынса, анчаг
Чимназдан кечмәрәм, инады бурах!
Мәнимдир, мәнимдир о көзәл чейран!
Ондан әл чәкмәсэн, бу сән, бу мейдан!
Күләрәк дәриндән инләди Полад.
Енидән гопарды бир ачы фәряд.
Бағрына басараг үчтелли сазы,
Тә'рифә башлады көзәл Чимназы!

Бир-биринә кирсә ер, көй, пәһливан,
Мән вәфалы Чимназымдан кечмәрәм!
Үрәйимин телләрини ойнадан
Севда симли илк сазымдан кечмәрәм!

Мәним ярым көзәлләрин башыдыр,
Дүня тачдыр, о исә даш-гашыдыр.
Илк севдамын айрылмаз йолдашыдыр.
Күл янағы солмазымдан кечмәрәм!

Һәр көзәл бир биләрзикдир. голунда,
Я улдуздур һилалын сағ-солунда.
Башым гурбан Чимназымын йолунда.
Мән бу чанлы шән язымдан кечмәрәм!

Чимназ күлүмсәйиб деди:—Гәһрәман!
Сынадым, чох көзәл вердин имтаһан.

Доғрудан ашигсэн көзәл чейрана,
Севкили Чимназын һалалдыр сана!..
Достуна гузусан, дүшмәнә аслан
Хилгәтин яранмыш атәшдән, судан.
Мәрдликдә пайын вар, әр оғлу әрсән!
Мәһәббәт йолунда чандан кечәрсән!
Кәл, бир дә сәнинлә бағлаяг пейман;
Галсын бу сәмими достлуг һәр заман.
Полада янашды о күлә-күлә,
Онунла дост кими верди әл әлә.

* *
*

Моруглу яйлагдан әл дөндү енә,
Аран да говушду диләкли күнә,
Голуну ачараг дашғын севинчлә,
Оғлуну, гызыны басды көксүнә.

Енидән чанланды һәсрәтли аран,
Дағларын башыны алды чән-думан,
Галды мараллара дүзләр, чәмәнләр,
Тәпәдә, ямачда ваз атыр чейран.

Көнүл шән олармы зүлм олан ердә?
Бүлбүлләр өтәрми күл солан ердә?
Очаглар, кәрдәкләр батмазмыш яса,
Аналар, кәлинләр сач йолан ердә?..

Аран да дағ кими дүшмүшдү дәрдә,
Үзүнә чәкмишди гәмли бир пәрдә.
Яралы ов кими дәриндән инләр,
Гоюн тәк союлар хейирдә, шәрдә...

Кохалар, найибләр башламыш ишә,
Өлкәни салмышды дәрин тәшвишә,
Той пайы топланыр Гәзәнфәр хана...
Дил-додаг чейнәйир әл бу кедишә.

Һәр күн бу залым хан кирир бир дона,
Той этмәк истәйир азғын оғлуна...
Варындан-йохундан чыхачагдыр әл,
Бу уғурсуз тою чатынча сона.

Эй аран! гәлбини ач, сөйлә мана,
Динләрәм дәрдини мән яна-яна!

Габыгдан чыхынча чалышдын һәр күн,
Нә гэдәр бач вердин Гээнфәр хана?!..

Башындан нә гэдәр мачәра кечди?..
Гәлбинин ичиндән бир яра кечди;
Нә үзүн күлдү, нә алнын ачылды;
Нә үчүн күнләрин һей гара кечди?..

Эй аран! гәлбиндә анлат, нәләр вар?
Түкәнмәз дәрләрин дағлардан ашар...
Башынын үстүндә элиндә гамчы,
Нә гэдәр һөкм этди Гээнфәр ханлар?!..

Элләри йохлая-йохлая Полад,
Аранда-ййагда ачырды ганад,
Һәр көрүш икиди бағлайыр элә,
Инләдир гәлбини о мискин һәят.

Ханын бу бас-кәси тохунур она,
Гәлбинин ичиндән о яна-яна,
Дейирди:—Тапылса амансыз гатил,
Ганлы бир мейдан да ачардым хана.

Узагдан көрүндү Чимназын кәнди...
Икидләр доғуран элә күвәнди.
Гәлбиндә һәм гайғы, һәм кин, һәм севинч,
Зоғаллы, фындыглы дәрәйә энди.

Фәзаны һәм күнәш, һәм булут алмыш;
Кечдийи ерләрә боз көлкә салмыш...
Кәсмә бир чығырла кедәркән Полад,
Йолуну сулады күнәшли яғыш.

Узагдан илдырым шығыйыр тәк-тәк,
Башынын үстүндә ойнайыр шимшәк...
Ярпаглар учундан салланан дамчы.
Күнәш дә парлайыр, яныр инчи тәк.

Полад һәр тәрәфи эдир тамаша;
Сачаглы фындыглар вермиш баш-баша;
Будаглар зоғалдан кәрдәнлик тахмыш,
Ағачлар бүрүнмүш элван гумаша...

Чинара дырмашмыш вәһши мейнәләр,
Гаралмыш көйәмләр дейир, мәни дәр!

Үфүгә чәкилмиш һилали гуршаг,
Ал-элван рәнкләрлә көйә күлүмсәр.

Кетдикчә узаныр чығырлы дәрә...
О инчә тәбиәт, көзәл мәнзәрә
Поладын көзүнә ох кими батыр;
Ерийир, далараг дүшүнчәләрә.

Ерийир, гәлбиндә дадлы истәйи;
Чанланыр көзүндә уча диләйи.
Андыгча дүшмәнин азғын зүлмүнү,
Халгынын һалына яныр үрәйи.

Ал күнәш чәкилди дағ архасына,
Дилсиз бир гаранлыг чөкдү һәр яна.
Булутлу көйләр дә батды кәдәрә,
Дәрәләр бүрүндү чәнә, думана.

Гаранлыг йолларда дүшмәди бәндә,
Гочполад кечәйкән етишди кәндә,
Дәриндәп инләди:—Аһ, чейран гыза
Сөз вердим, кишилик олмады мәнәдә...

Тапмадым, гатили билирәм, Чимназ
Дәрләнәр, бу ишдән көнлү ачылмаз...
Энди тез орада чешмә башына;
Отларын үстүндә динчәлди бир аз.

Дәрдиндән ятмайыр икид гәһрәман,
Дөрд яны: дүшүнчә, хәял, чән, думан.
Чәкил эй гаранлыг, ачыл эй сәһәр!
Күлмәсин о гара фикирли дүшман.

Гаранлыг көйләрин йүкү ағырды,
Күнәши өзүнә көмәк чағырды.
Дағларын башында шәфәг сөкмәмиш
Ағачдан бир гоча бүлбүл бағырды.

Оянан гушларын чошду һәвәси,
Этрафа яйылды дадлы нәғмәси.
Тәбиәт олду бир маһир дирижор.
Мүнтәзәм нот алды гушларын сәси.

Эй көзәл тәбиәт, сәндә вар нәләр!
Севдалы ахшамлар, айдын кечәләр.

Һәр дәрә, һәр үфүг, һәр дағ лөвһәдир,
Шәфәгләр әдәркән басғын һәр сәһәр.

Йүксәлди ал күнәш дағлар башындан,
Енә дә шәнләнди тарла, бағ, бостан...
Эл исә батмышды кәдәрли яса!
Мин бир дәрд ичиндә чырпыныр аран.

Поладын көксүндә дағларын гары,
Гәлбиндә күл ачан севданын бары,
Чимназын эвинин янындан кечди.
Һәсрәтлә үз гойду о кәндә сары.

Оғлунун тоюну башламышды хан,
Йыртычы гурдларла долмушду эйван.
Полады көрүнчә бағырды:— Ашыг!
Отур даш үстүндә, оху бир дастан!..

Чырпынды икидин парлаг умуду,
Мәчлисдә тапмагчын о хаин гурду,
Сазыны басды тез одлу бағрына,
Асланын һаггында чалды, охуду:

„Гәһрәмандыр икид Аслан,
Ады дүшмүш дилдән-дилә;
Йохдур она гаршы дуран,
Дағ кими архадыр элә.

Ону бүтүн өлкә севәр,
Элин чарпан үрәидир.
Көлкәсиндән аслан һүркәр,
Учуг эвләр дирәидир.

Дүня олса она дүшман,
Үрәинә кирмәз горху,
Гуршандымы гылынч, галхан,
Даша дәйәр дүшмән оху.

Аслан салмыш дағда мәскән
Дәстәсилә яшар орда,
Чыхса элә зиян верән,
Ганадланыб учар юрда!..“

Ериндән сычрайыб хан бирдән дурду.
Бағырды:—Өймә чох о хаин гурду!—

Сонра найибләре чеврилиб деди:
—Билсәниз мүлкүмә нә зиян вурду!..

Хана бач вермәйин,—дейирди элә,
Әлиндән вар-йохум дөнмүшдү күлә,
Өзү бир ордуя бәрабәр иди,
Мейданда дөнәрди гызғын бир филә.

Доғрудан икидди, билмәзди горху...
Кечәләр көзүмә кирмәзди юху,
Көрдүм ки, нә гәдәр сағдыр бу гулдур.
Горхуйла кечәчәк өмрүмүн чоху.

Бир кечә кизличә оғлум Шаһмар хан,
Бир дә он беш нәфәр икид пәһливан,
Хәнчәрлә, гылынчла, топпузла кетдик.
Дәрд яндан сохулдуг ятаркән Аслан.

Һәр яндан гулдуру салмышдыг дара,
Чәмдәйи олмушкән нишан охлара...
Гылынчы элимдән чәкәрәк бирдән,
Көксүмүн башында ачды бир яра.

Нәһайәт өмрүнү вердик биз бада,
Чанымдан, мүлкүмдән совушду гада,
Чох чәкмәз, даянын, бөйлә бир оюн,
Верәрәм Гочоғлу гулдур Полада!..

Поладын гәлбиндә ачылды чичәк.
Көзүнүн өнүндә чанланды диләк...
Гонаглар янында өйүнәркән хан,
Чимназын янына гачды севинчәк.

Гочоғлу Полады көрүнчә Чимназ,
Күл кими ачылды, кейфи олду саз.
Деди:—Сән хош кәлдин, эй дашғын дәниз!
Чай кими дейилсән, буланлыг, даяз.

Сөзүнә садигсән, эй әр оғлу әр,
Көрүрәм чох шәнсэн, үзүн күлүмсәр...
Дурма ки, түкәнди сәбрим, гәрарым,
О хаин гатилдән вер мәнә хәбәр!

Гочоғлу бағырды:—Көзләрин айдын,
Тапылды нәһайәт хаин дүшманын.

Көксүмүн ичиндә бир той чалыныр,
Аларам ганыны икид Асланын.

Дәриндән сызлайыр көзләнмиш ярам,
Халгымын йолунда өлүнчә варам!..
Өлкәдән дүшмәнләр говулсун кәрәк,
Элимә мүждә вер, яхындыр байрам!..

Деди:—Эй гәһрәман, бурах бу сазы,
Севиндир үрәйи дәрдли Чимназы!
Асланын гылынчы, аты мәнәдир,
Бу күнчүн бәсләдим көзәл Аязы.

Чох яша, гәлбимдән силинди кәдәр,
Сән көзлә, Аяза мән вурум йәһәр!
О хаин дүшмәндән интигам үчүн
Гочоғлу, сәнинлә кедәк бәрәбәр.

Севинчәк һәйәтә йүйүрдү Чимназ,
Кейинди, гуршанды, кечмәди бир аз
Һаман кәнч пәһливан гияфәсиндә
Полада көрүндү едәкдә Аяз.

Гочоғлу көрүнчә таныды ону,
Билди ки, чейрандыр, дәйишмиш дону.
Элиндән тутараг сөйләди: нечин,
Ойнадын мәнимлә белә оюну?

Гыз бахды Полада, мә'налы күлдү,
Гырмызы ягуту икийә бөлдү.
Сәдәфин ичиндә парлады инчи,
Енә дә ягутдан һөрүк һөрүлдү.

Деди:—Мән илк дәфә кәлдим көмәйә,
Вәзифәм чағырды бөйүк диләйә.
Икинчи дәфә дә сынадым сәни
Севда бутәсиндә вурдум мәһәйә.

Бәйәндим чох көзәл вердин имтаһан.
Вурулдум сәнә, эй икид гәһрәман!
Дейирләр: йолчуя сөһбәт һарамдыр.
Кәл бизи көзләйир о хаин дүшман.

Гочоғлу деди:—Эй һүснүн чырағы,
Атандыр, анандыр, элләр даяғы.
Билирәм икидсән, союн-сопун вар!
Гой мәним элимдә инләсин яғы.

Мәнәм өз халгымын интигам сәси,
Эл оғлу Асланын доғма вариси.
Ганыны алмаг да мәнә дүшмәзми?
Сән өзүн инсаф эт, эй дағ пәрисил!..

Яшарды Чимназын чейран көзләри,
Элийлә йүйәни чәкди ирәли,
Деди:—Ал атамн гылынчы, аты,
Интигам алмамыш дәнмәзсән керил!..

Гочоғлу мә'налы бахды Чимназа,
Гуш кими атылды чейран Аяза!
Элини юхары галдырынча о,
Аяз бир гуш кими кәлди пәрваза.

Полада һәсрәтлә бахды архадан,
Чимназын гәлбиндә гопду һәйәчан...
Нә гәдәр бәнзәрмиш икид икидә!
Һәр көрән саначаг дирилмиш Аслан.

Шаһмар хан чыхмышды о күн чыдыра,
Атлыны бөлмүшдү ики табура,
Учурду атлылар, өндә той бәйи,
Көйләрә галхырды тоз бура-бура.

Узагдан көрүнчә, Поладын ганы
Сычрады башына, алышды чаны.
Аязы сүрдү тез онун өнүнә,
Бағырды:—Гачма дур, эй эл дүшманы!

Кәлмишәм ки, чыдыр өйрәдим сана.
Тоюнда элими булайым гана!..
Гаршы чых, даянма, бу мейдан, бу сән!..
Дейәрәк эл атды гылынч-галхана.

Шаһмар хан о гызмыш аслана бахды,
Кининдән дәнәрәк бир яна бахды!
Нифрәтлә чох ачы күлүмсәйәрәк,
О икид көвдәли оғлана бахды.

Деди:—Сән кимсән, эй пәһливан, сөйлә,
Нечин ойнайырсан өз әчәлинлә?!..
Чох бөйүк һүнәрди, мәни бир кимсә
Өмрүмдә һеч тәһгир әтмәмиш белә!..

Деди:—Мән, Гочоғлу икид Поладам,
Гәзәнфәр ханлара дүшмәнәм, ядам.

Асланын ганыны алмаға кәлдим,
Чых мәним гаршыма, эй хаин адам!..

Гылынчы һиддәтлә чыхарды гындан,
Атыны ирәли сүрдү Шаһмар хан...
Кин илә парлады көйдә гылынчлар,
Үз-үзә күкрәди һәр ики дүшман.

Гочполад атылды Шаһмара гаршы,
Титрәтди чәкдийи нә'рә дағ-дашы.
Һавада парлайыб ойнаркән гылынч,
Ерләрдә чырпынды дүшмәнин башы.

Дәйди бир-биринә хан адамлары,
Кин илә атылды Полада сары.
Дедиләр:—Биз хана нә чаваб верәк,
Хәзана дөндәрдин бу шән баһары!

Хан кинә долунча гырачаг эли,
Ахачаг күнаһсыз ганларын сели!..
Билирик, өлкәмиз батачаг яса,
Гырылды бу дәрдли өлкәнин бели..

Гочполад бағырды:—Эй гоч икидләр!
Ананыз, бачыңыз зүлүмдән инләр...
Өлкәни зиндана чевирмиш бу хан,
Эл яса батмышдыр, дүшмән күлүмсәр.

Бу хандан өлкәмиз доймушдур чана,
Эл атыр гуртулуш, дейә һәр яна,
Ким элин оғлудур архамча кәлсин,
Дәрс вермәк истәрәм Гәзәнфәр хана!..

Ойнады ериндән бөйүк бир күтлә,
Дедиләр:—Кедирик биз дә сәнинлә;
Бу гурдлар өлкәни, халгы талады,
Бир дә дүшмәйәчәк бу фүрсәт әлә!

Орадан кәлдиләр хан сарайына:
Һәйәтдә гурулмуш бөйүк тойхана,
Ашыглар көнүлсүз охуюр, чалыр,
Ойнаян гыз-оғлан баш әйир хана.

Хан башда отурмуш найибләр илә
Әмр этди бир гыза о күлә-күлә:
—Галх Телли, бизә бир гайтарма ойна,
Әкинин, мал-гаран дүшмәсин селә!..

Гочполад достларла кирди һәйәтә,
Бахды о мәчлисдә олан шөвкәтә;
Деди:—Хан! Һәр күн той-байрамдыр сәнә,
Халг исә дүшмүшдүр ағыр зилләтә.

Чыдырда оғлунун өлчдүм боюну,
Орадан тәбрикә кәлдим тоюну!
Эшитдим мәнә дә кәлмәк истәрсән
Аслана ачдығын хаин оюну.

Кәлмишәм мәнә дә ачасан оюн,
Бир аз да шәнләнсин бу яслы тоюн!..
Эл кәлмиш гапына, һаггыны истәр...
Онлары сандынмы бир сүрү гоюн?

Гочполад адыны эшидинчә хан,
Гәлбинин ичиндә гопду бир туфан,
Һәм малым, һәм чаным кедәчәк, деди,
Нә риякармыш бу вәфасыз дөвран!

Битирәр-битирмәз үрәк сөзүнү,
Енидән топлады бир аз өзүнү,
Күкрәди Гочоғлу Полад үстүнә,
Кин, ачыг көйнәтди көнүл көзүнү.

Бағырды:—Дағлара кет кәсил дарға!
Алычы тәрланы санма бир гарға!
Әчәлин кәтирмиш сәни гапыма,
Кәл, пәнчәм өйрәнмиш дәри соймаға.

Икидләр бағырды гудурған хана:
—Бу гәдәр өйүнмә! Кәл чых мейдана!
Өлүмлә кәләрсән пәнчә-пәнчәйә,
Һүнәри бу гылынч билдирәр сана!

Асланлар доғуран бу эл, бу өлкә,
Гудурған зүлүмдән кәлмишдир тәнкә,
Биз өлүм я дирим эшгилә букүн
Галхышдыг бир сәслә:—Интигам!—дейә.

Той тамам позулду, гарышды ара,
Хан илә найибләр дүшмүшдү дара!
Поладла икидләр аслана дөндү;
Һәр гылынч ачырды дәрин бир яра!..

Гылынчын, топпузун, сүнкүнүн сәси,
Поладың ара-бир аслан нә'рәси,
О ганлы мейдана верирди дәһшәт,
Элә бил чалыныр дөйүш нәғмәси.

Һамынын үрәйи кин илә долу,
Икидләр чейнәйир сағ илә солу!
Гочоғлу мәркәзә эндирир гылынч,
Бағланмыш дүшмәнин гуртулуш йолу.

Эндикчә гылынчлар гызышыр мейдан.
Яралы чәмдәклә долмушду һәр ян.
Сәс-күйдән, нә'рәдән гулаг тутулур,
Горхудан гачмаға чан атырды хан.

Гочполад ериндән бағырды хана;
—Өзүн чых кишисән, буюр мейдана!
Сийирмә гылынчла үстүнү алды,
Гылынчы эндириди хаин дүшмана.

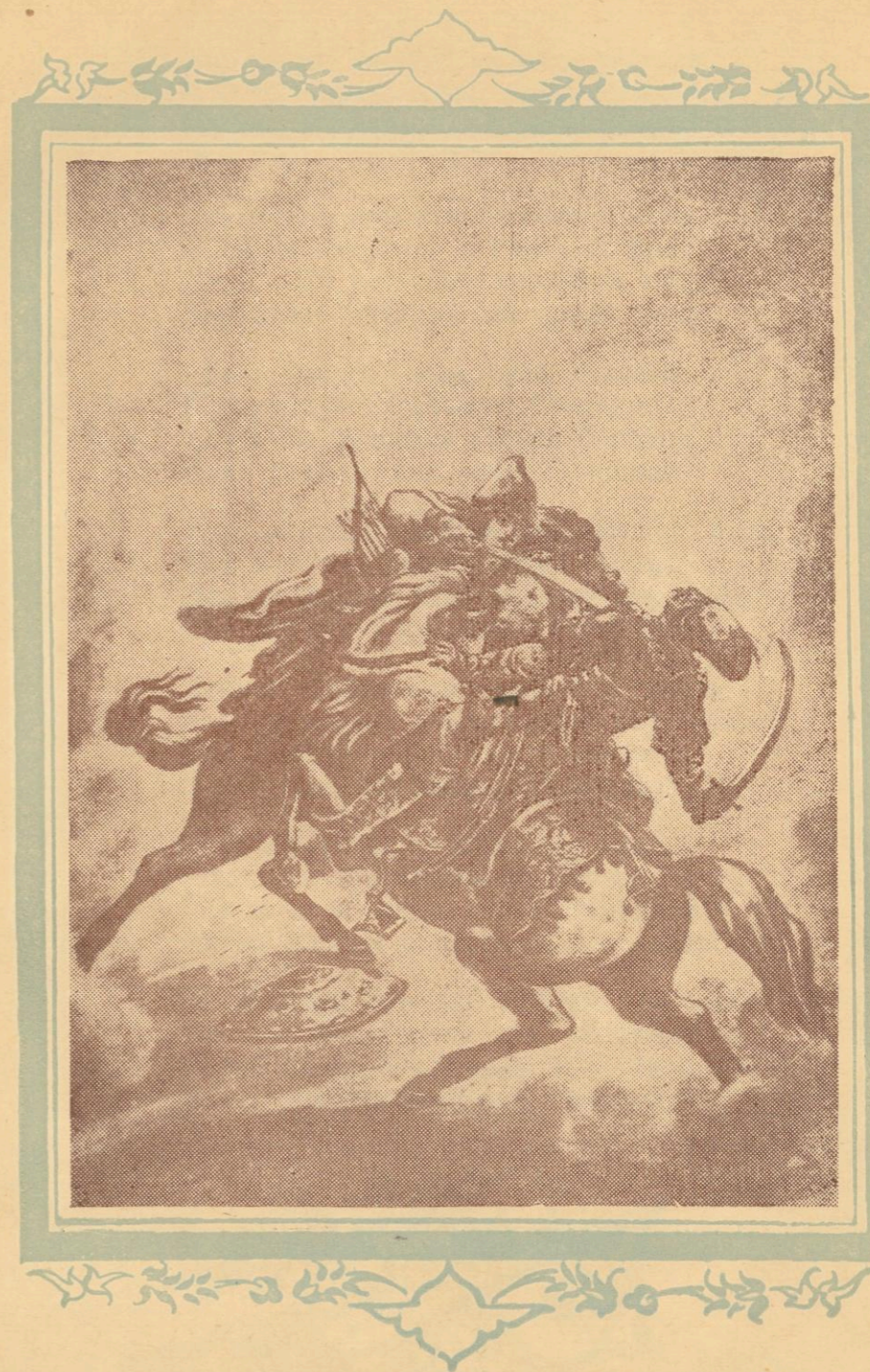
Хан фәряд әйләйиб йыхылды ерә,
Гара-горху чөкдү о найибләрә.
Явашча Полада дәйди бир гылынч,
Гулағы дибиндә гопду бир нә'рә.

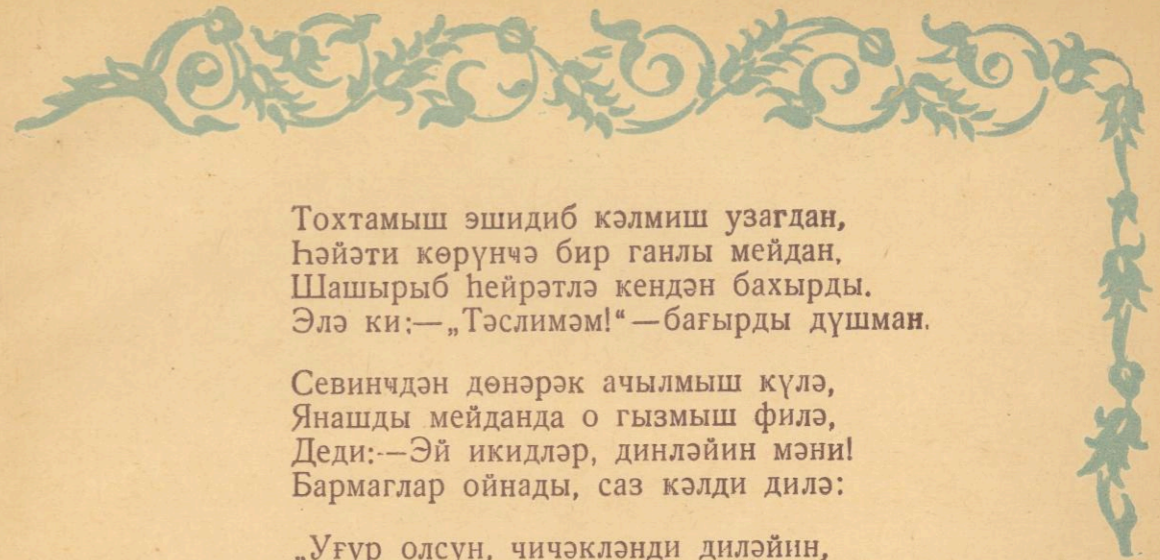
Бахаркән сағына о гызмыш аслан,
Архадан, гылынчла вуруркән дүшман,
Ох кими үстүнә шығымыш Чимназ,
О азғын хаинә вермәмиш аман.

Башында партламыш тарихи топпуз.
Поладың гәлбинә япышды бир буз.
Ичиндән севинчлә күләрәк деди:
—Дүняда бир күнүм олмасын бунсуз.

Енидән әл атды кәскин гылынча,
Һиддәтлә саға, һәм сола вурунча,
Дүшмәнләр бағырды:—Тәслим олуруг!
Гочполад бахды бир мейдан боюнча.

Дүшмәнин истәйи дәймишди даша.
Нәһайәт верилди ганлы саваша.
Әл бирдән чошараг бағырды:—Вар ол!
Яша, әй әл оғлу Полад, мин яша!

Тохтамыш эшидиб кэлмиш узагдан,
Һэйәти көрүнчә бир ганлы мейдан,
Шашырыб һейрәтлә кендән бахырды.
Элә ки:— „Тәслимәм!“ —бағырды дүшман.

Севинчдән дөнәрәк ачылмыш күлә,
Янашды мейданда о гызмыш филә,
Деди:—Эй икидләр, динләйин мәни!
Бармаглар ойнады, саз кәлди дилә:

„Уғур олсун, чичәкләнди диләйин,
Юрдумузун гәһрәманы Гочполад!
Тилсимли зинданы гырды биләйин,
Элин гәлби, элин чаны Гочполад!

Халг олмушду дилсиз, мискин бир келә.
Дар күнүндә көмәк олдун бу элә.
Дөндүн дағдан ахан дашғын бир селә,
Ерә сохдун о дүшманы, Гочполад!

Кениш гәлбин буланмаян бир дәниз,
Күндән айдын, чешмәләрдән саф, тәмиз!
Гой адынла нәфәс алсын өлкәмиз.
Элин икид пәһливаны, Гочполад!

Уғур олсун ай-күнәшли бу язын.
Очаглары шәнләндирди авазын,
Тоя кәлдим, һаны көзәл Чимназын?
Чағыр кәлсин о чейраны, Гочполад!

Эл йолунда һәм чан гойдун, һәм әмәк,
Эн атындан, үзәнки тут, эй фәләк!
Ясдан сонра элә шанлы той кәрәк,
Кәл севиндир эл-обаны, Гочполад!“

М. Ф. АХУНДОВ адына
Азербайжан Республикасы
Үмүди Кутубханасы
№ 30835

Ушаглар:

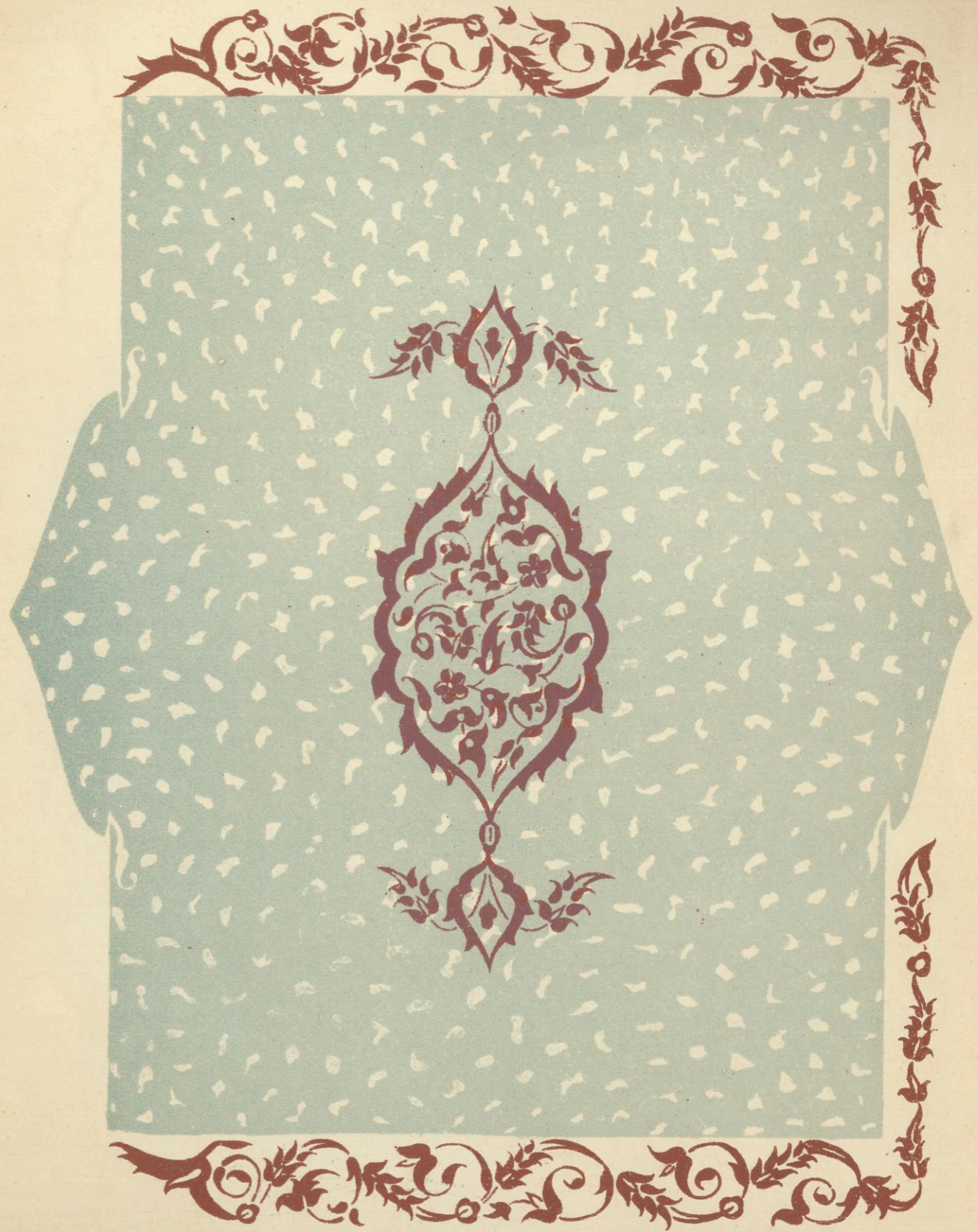
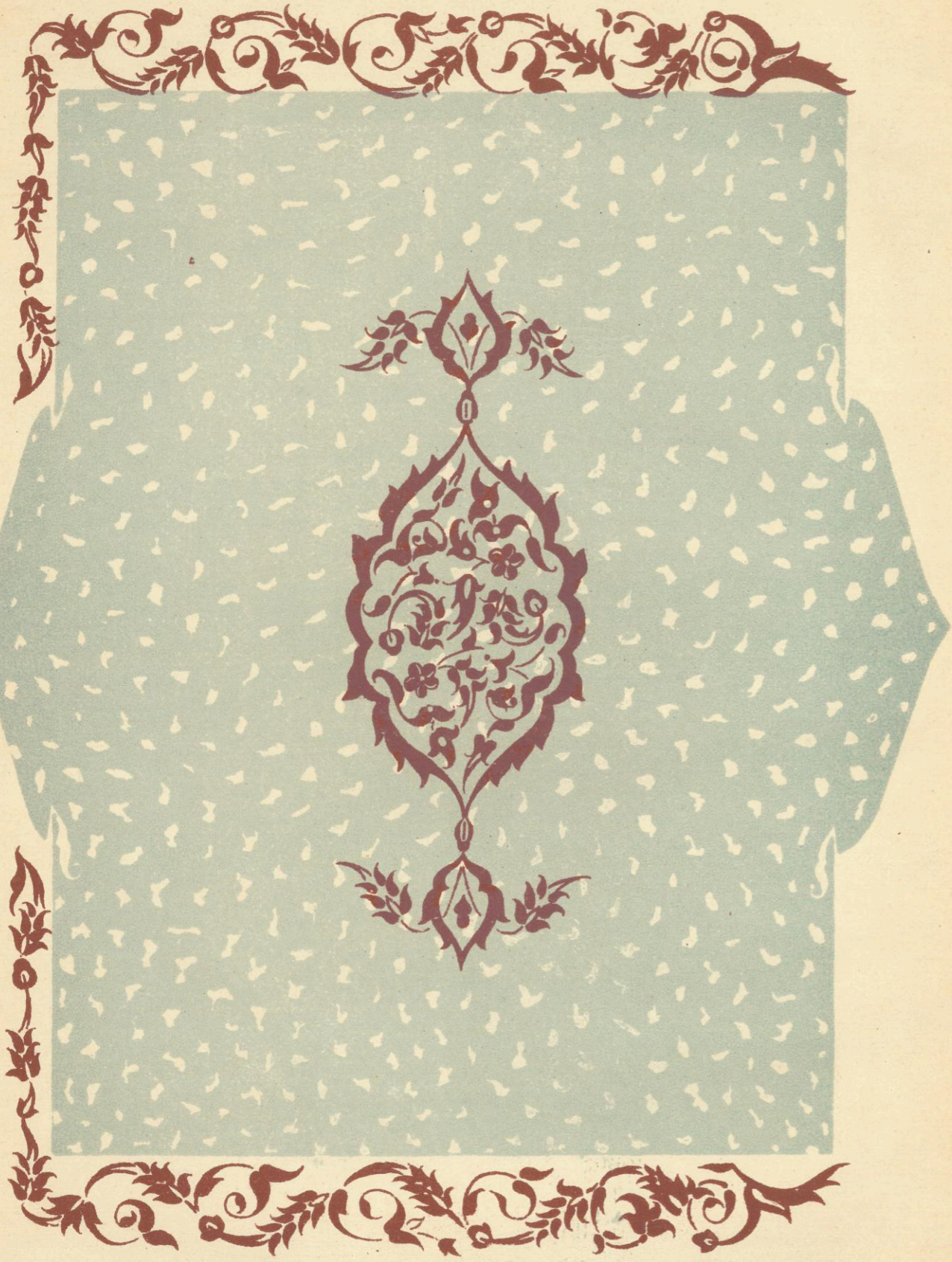
Бу китаб хошунуза кэлдими?

Сизи бурада даһа чох марагландыран нә олду?

Бу китаб һаггында өз фикринизи бизә язын.

Мәктубунузда үнванынызы, ад вә фамилиянызы, яшынызы вә һансы синифдә оху-дугунузу кәстәрин.

Бизим үнванымыз: Баки, Фиолетов күчәси, № 8. Ушаг вә Кәңчләр Әдәбийяты Нәшрийяты.

Гимноти 10 ман.
Чилди 1 м. 50 г.

894.362-93

Ш 16

АБДУЛЛА ШАИГ
ГОЧПОЛАД

(На азербайджанском языке)

Издательство
Детской и Юношеской Литературы
ЦК ЛКСМ Азербайджана
Баку — 1946